

Jan Książek

Wkład mieszkańców ziemi wieluńskiej w powstanie i rozwój 27 Pułku Piechoty w Częstochowie

Rocznik Wieluński 8, 89-119

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Książek

WKŁAD MIESZKAŃCÓW ZIEMI WIELUŃSKIEJ W POWSTANIE I ROZWÓJ 27 PUŁKU PIECHOTY W CZĘSTOCHOWIE¹

W listopadzie 2008 roku obchodziliśmy 90. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości oraz powstania 27 Pułku Piechoty w Częstochowie. Te obydwie nierozłączne wydarzenia stanowią ważny element historii ziemi wieluńskiej i jej mieszkańców. Wkład wielunian w odzyskanie niepodległości, następnie zaangażowanie w utworzenie 27 pp, a także udział w wojnie polsko-bolszewickiej i kampanii wrześniowej 1939 roku, w ramach wspomnianej jednostki wojskowej, zasługuje na szersze przedstawienie. Dodatkowym celem artykułu jest ukazanie szeregu postaci związanych ze wspomnianymi wydarzeniami, w tym kawalerów Orderu Krzyża Wojennego *Virtuti Militari* oraz odznaczonych Krzyżem Walecznych. Przede wszystkim nie można zapomnieć o tych, którzy poświęcili życie Ojczyźnie, zarówno w okresie walk z Rosją bolszewicką, jak i 20 lat później, kiedy ginęli w walkach wrześniowych lub w niemieckich i sowieckich miejscach kaźni.

Nie byłoby wolnej Polski gdyby nie wydarzenia zapoczątkowane w sierpniu 1914 r. Wybuch I wojny światowej spowodował ożywienie nadziei na odzyskanie niepodległości. Już wkrótce Józef Piłsudski utworzył Polską Organizację Wojskową, której idee docierały do wszystkich rejonów Królestwa Polskiego. Powołanie tej organizacji w Wieluniu w 1915 r., a także Praszce, Wieruszowie

¹ Artykuł jest rozbudowaną wersją referatu pt. *Wkład wielunian w powstanie i rozwój 27 Pułku Piechoty w Częstochowie*, wygłoszonego na sesji naukowej *Mjr Józef Bolesław Grabiński (1907–1942) – bohater walk o wolność i niepodległość Polski*. Sesja odbyła się 29 XI 2007 r. w Muzeum Ziemi Wieluńskiej. Przygotowało ją ponadto Wieluńskie Towarzystwo Naukowe, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi oraz Klub Historyczny im. gen. Stefana Rowecckiego „Grotą”.

i z czasem dziesiątkach większych wsi, dało szansę na stworzenie przyszłej kadry wojskowej. W Wieluniu utworzono komendę obwodu II Polskiej Organizacji Wojskowej. Początkowo podlegała ona komendzie okręgu V w Piotrkowie, a od marca 1916 r. komendzie okręgu Va w Częstochowie. Taki sam przydział miała komenda aktywnie rozwijającego się podobowodu w Praszce. W ramach działań niepodległościowych kontakty z Częstochową bardzo się zacieśniły. Stamtąd oddelegowywano bardziej doświadczonych peowiaków, którzy wiedzę wojskową zdobywali wcześniej w Legionach Polskich, a w Wieluńskim pełnili funkcje komendantów obwodu. Kolejno byli to: Sylwester Wojewódzki „Witold” (1915–1916), Tadeusz Strzelecki „Kruk” (1916–1917), Zygmunt Budzyński „Żeliszaw” (1917–1918) i Leon Bukojemski „Zdzisław” (od sierpnia 1918 r.). Natomiast wśród miejscowych działaczy niepodległościowych funkcje lokalnych komendantów i dowódców plutonów pełnili między innymi: Jan Burchaciński „Omega”, Edward Grabiński „Kruk”, Roman Grabiński „Szczerba”, Stefan Kasprowicz „Ordon”, Bronisław Kuśmierk „Śmigły”, Ludwik Ładziński „Skierko”, Tadeusz Milke „Niemirski”, Antoni Sobociński „Skala” – w Wieluniu; Stanisław Adamski „Winrych”, Wiktor Drymmer „Witalis”, Franciszek Krzemiński „Dąb”, Władysław Łucki „Jerzy Dańko”, Antoni Latusek „Świder”, Stanisław Michalski „Czapla”, Jacek Tomaszewski „Sław” – w Praszce i najbliższej okolicy; Antoni Adamek „Znicz” w Bolesławcu, Władysław Borkowski „Przyłbica” w Wójcinie, Dariusz Ginter „Tur” w Wieruszowie, Szczepan Kaczor „Sowa” w Wicherniku, Teofil Kuchta „Czarniecki” w Kowalach, Walenty Lewiński „Kościuszek” w Sokolnikach, Wincenty Preś „Krogulec” w Mokrsku, Józef Sibera „Franciszek Hełkowski” w Lututowie, Edward Sobczak „Bem” w Kuźnicy Grabowskiej, Roman Weber „Czapla” w Bolesławcu, Józef Żółtaszek „Przemko” w Skomlinie. Peowiacy, dzięki licznym spotkaniom i ćwiczeniom z bronią, manewrom (m.in. w lecie 1917 r. w okolicach Skomlina) zdobywali doświadczenie wojskowe. Część z nich ukończyła działające w konspiracji szkoły podchorążych i podoficerskie. Zauważyć należy, że członkami POW byli ludzie posiadający pewne wyrobienie narodowe, a wśród nich: urzędnicy, rzemieślnicy, gimnazjaliści oraz światlejsi włościanie, w tym członkowie Ochotniczych Straży Ogniowych. Szacuje się, że liczba peowiaków na terenie powiatu wieluńskiego znacznie przekroczyła 1000 osób. Ludzie ci wnieśli ogromny wkład w rozbrojenie Niemców i wyrzucenie ich z ziemi wieluńskiej w dniach od 11 do 13 listopada 1918 r. To oni jako pierwsi wstępowali spontanicznie do organizowanego Wojska Polskiego i współtworzyli 27 Pułk Piechoty².

² *Opis działalności POW na terenie pow. wieluńskiego*, maszynopis sporządzony w 1931 r. przez Edwarda Grabińskiego dla Wojskowego Biura Historycznego w Warszawie (w posiadaniu rodziny Grabińskich z Wielunia); T. O l e j n i k, *Wieluń w latach I wojny światowej*, „Sieradzki Rocznik Muzealny” 1988, t. 5, s. 53–75; tegoż, *Wieluń. Dzieje miasta 1793–1945*, Piotrków

Najczęściej byli to młodzi ludzie, w tym ochotnicy, którzy związali się ze swoim pułkiem z własnej i nieprzymuszonej woli, z potrzeby serca i wielkiej miłości do Ojczyzny. Jednym z nich był Ignacy Ochędzan, urodzony w Parcicach, czasowo zamieszkały w podwieluńskiej Białej, który prowadził swój „dziennik wojenny”. Ta szczególna pamiątka epoki, z wpisami dokonywanymi prawie dzień po dniu od 12 listopada 1918 r. aż do czerwca 1920 r., przeplatana próbami twórczości poetyckiej, znajduje się obecnie w zbiorach rękopisów Zakładu Naukowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Pierwszy zapis dokonany w skromnym, szkolnym zeszycie brzmi następująco: „Dnia 12 listopada 1918 roku. Mój wyjazd z Białej do Częstochowy. Żał mi trochę odjechać tego kąta rodzinnego, gdzie przeżyłem pierwsze lata młodości i tyle różnych chwil... Ale że przyszła ta wymarzona przeze mnie chwila, więc z radością porzuciłem wszystko co mi było drogiem tj. Rodziców, Braci, Siostrę, którą tak kochałem, dziewczęta z którymi się bawiłem i... poszedłem”³. Wypowiedź ta ukazuje niekłamana radość 21-letniego mężczyzny z odzyskania niepodległości, który podobnie jak setki innych młodych mieszkańców ziemi wieluńskiej wstępuje w szeregi tworzonego Wojska Polskiego.

Wraz z odzyskaniem niepodległości Leon Bukojemski⁴, ostatni komendant obwodu II POW w Wieluniu oraz dwaj jego poprzednicy Zygmunt Budzyński⁵ i Tadeusz Strzelecki rozpoczęli formowanie batalionu, w skład którego weszli mieszkańcy ziemi wieluńskiej⁶. Powstał III batalion 27 pp składający się

Trybunalski 2003, s. 232–242; tegoż, *Praszka w latach I wojny światowej*, [w:] *Nad górną Prosną. Monografia Praszki*, pod red. T. Krzemińskiego, Łódź 1999, s. 327; M. i F. R o j k o w i e, *Ocalić od zapomnienia. Szkice z dziejów Bolesławca nad Prosną*, Kraków 2007, s. 38–47; J. K s i ą ż e k, *Pierwsza wojna światowa (1914–1918)*, [w:] *Monografia Gminy Mokrsko*, pod red. T. Olejnika, Wieluń 2004, s. 264–266.

³ J. O c h ę d z a n, *Mój dziennik od dnia 11 listopada 1918 roku*, rękopis w zbiorach Zakładu Naukowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, sygn. 203/86. Za udostępnienie kserokopii dziennika szczególne podziękowania pragnę przekazać bratanicy Jana Ochędzana, Cecylii Ochędzan z Wielunia.

⁴ Leon Bukojemski, ur. 27 VIII 1895 r. w Mrukowej k. Jasła. W sierpniu 1914 r. wstąpił do Legionów, przydzielony do 1 pp Legionów. 18 X 1917 r., po rozbrojeniu żołnierzy, wcielony do armii austriackiej, z której uciekł 10 VIII 1918 r. Przydzielony do POW w Częstochowie; pełnił obowiązki komendanta obwodu Wieluń. W Polsce Odrodzonej żołnierz zawodowy; mjr w 2 Pułku Artylerii Polowej w Kielcach (Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, dalej: CAW, sygn. KN 6 VI 1931; TAP 1291/67/7).

⁵ Zygmunt Budzyński, ur. 25 IV 1895 r. Ożenił się z Izabellą Dрамиńską z Wróblewa k. Wielunia. W 1919 r. ppor. Budzyński pełnił funkcję adiutanta III batalionu 27 pp. W 1929 r. kpt., dowódca 1 kompanii w I baonie 27 pp. Później mieszkał w Łodzi (CAW, sygn. MN 23 XII 1933).

⁶ T. N o w i c k i, *Zarys historii wojennej pułków polskich 1918–1920. 27 Pułk Piechoty*, Warszawa 1929, s. 3; *27 Pułk Piechoty w dniu swego 10-lecia 1918–1928*, Częstochowa 1929, s. 5; K. S p r u c h, *Jednostki garnizonu częstochowskiego w walkach o granice RP 1919–1920*,

z czterech kompanii (9, 10, 11, 12). Dowódcy i ochotnicy znaleźli kwaterek w dawnym „zamku” (obecnie siedziba władz samorządowych), który wcześniej zajmowało rosyjskie dowództwo 13. Brygady Straży Granicznej, a w czasie I wojny światowej wojsko niemieckie. W końcu listopada do Wielunia przybył ppłk Wiktor Łapicki, który zastąpił Bukojemskiego i został pierwszym, oficjalnie mianowanym, dowódcą wieluńskiego batalionu. Przypomnijmy, że w owym czasie kadra oficerska składała się z oficerów legionowych i oficerów Polaków z byłej armii rosyjskiej, natomiast podoficerska głównie z peowiaków przeszkolonych w czasie wojny w swoich organizacjach. Niestety niezwykle kiepsko przedstawiał się stan umundurowania i uzbrojenia tworzonego Wojska Polskiego. Wykorzystywano mundury niemieckie, które poddano pewnym przeróbkom oraz najróżnorodniejszą broń, w tym karabiny pozyskane w trakcie rozbrajania Niemców. Skromnie prezentowali się żołnierze, którzy w połowie grudnia 1918 r. na wieluńskim Starym Rynku uroczyście złożyli przysięgę wojskową⁷.

W pierwszym okresie poszczególne kompanie III batalionu 27 pp pełniły służbę wartowniczą na granicy z Niemcami, w pasie wieluńskim, przebiegającej wzdłuż Proсны. Szczególnie niebezpieczny okazał się odcinek pomiędzy Bolesławcem a Wieruszowem. W rejon Wieruszowa odkomenderowano z Wielunia 10 kompanię pod dowództwem ppor. Bronisława Kuśmierka. Z kolei do Wielunia przybyła 11 kompania złożona z peowiaków z Wieruszowa i jego okolic. Wzdłuż Proсны często dochodziło do konfliktów granicznych, które nasiliły się wiosną 1919 r. Jedną z prowokacyjnych, niemieckich akcji wojskowych zakończyła się tragedią miasta Wieruszowa i jego mieszkańców. 29 kwietnia artyleria niemiecka ostrzelała miasto, wskutek czego uległo ono poważnemu zniszczeniu, także w wyniku powstałych pożarów. Zginęło wówczas 5 osób oraz 15 odniosło ciężkie rany, wśród nich żołnierz 10 kompanii Tomasz Drzewiński ze Smug k. Wróblewa, który zmarł w wieluńskim szpitalu. Nazajutrz po tym zdarzeniu żołnierze 27 pp opuścili Wieruszów, a na ich miejsce przybyli żołnierze z Poznańskiego, a wkrótce 1 Bytomski Pułk Strzelców pod dowództwem mjra Romana Witorzeńca⁸.

[w:] *Wielkie i małe problemy Częstochowy w Polsce Odrodzonej (1918–1939)*, red. R. Szwed i W. Palus, Częstochowa 1996, s. 279–280. W publikacjach tych pomijany jest wśród organizatorów III batalionu Leon Bukojemski, którego nazwisko występuje we wspomnieniach żołnierzy spisanych w latach 30. XX w. (Archiwum Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu, dalej: MZW, *Teki Wilczyńskiego*, teka nr 3, sygn. MZW-Sp-21).

⁷ Relacje peowiaków, żołnierzy wojny bolszewickiej Józefa Szatkowskiego i Piotra Kryka, MZW, *Teki Wilczyńskiego*, teka nr 3, sygn. MZW-Sp-21; Wywiad z Janem Wareckim z Wielunia peowiakiem, żołnierzem wojny bolszewickiej, przeprowadzony 7 X 1992 r. przez autora, MZW-AH-d-564.

⁸ P. Ł o s s o w s k i, *Groźba agresji niemieckiej na Polskę w 1919 r.*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1961, nr 2, s. 70–95; J. M i l c z a r e k, *Niemieckie prowokacje i incydenty graniczne*

Żołnierze III batalionu 27 Pułku Piechoty przed siedzibą w wieluńskim „zamku”, 1918/19 r. Archiwum Muzeum Ziemi Wieluńskiej

W międzyczasie (w marcu) 9 kompania pod dowództwem Ludwika Ładzińskiego poszła w okolice Praszki i tam z kolei pilnowała granicy, czasami odpowiadając ogniem na prowokacyjne zachowania patroli niemieckiego *Grenzschutzu*. Dowództwo batalionu pozostało w Wieluniu. Tutaj, ze względu na pogłębiającą się groźbę niemieckiej agresji oraz z powodu niepokojących wieści z frontu wschodniego, dowódca III batalionu ppłk Wiktor Łapicki w dniu

w *Wieruszowie*, „Sieradzki Rocznik Muzealny” 1993–1994, t. 9, s. 19–22; E. H a n k e, *1 Pułk Strzelców Bytomskich*, Katowice 1968, s. 13; H. R o l a, *1 Pułk Strzelców Bytomskich w Częstochowie*, „Nad Wartą” 1989, nr 7.

19 III 1919 r. ogłosił na obszarze powiatu wieluńskiego stan wojenny. Surowe przepisy zobowiązywały m.in. do natychmiastowego złożenia wszelakiej broni: palnej i białej. Ograniczały godziny przebywania w miejscach publicznych, a nawet rozmów z żołnierzami na służbie⁹.

W końcu kwietnia i na początku maja wszystkie kompanie wchodzące w skład III batalionu przybyły do Wielunia i stąd wymaszerowały do Częstochowy. Ochronę granicy przejęli głównie wspomniani wcześniej żołnierze 1 Bytomskiego Pułku Strzelców¹⁰.

Ochotnicy z Wieluńskiego służyli również w II batalionie 27 pp, utworzonym bezpośrednio w Częstochowie. Batalion ten, w pierwszych miesiącach 1919 r., wziął udział w ofensywie przeciwko Ukraińcom w Galicji Wschodniej. Prowadził krwawe boje w okolicach Włodzimierza Wołyńskiego, a następnie wspólnie z innymi oddziałami zdobywał Łuck. W czasie tych walk, w czerwcu 1919 r., poległ w miejscowości Krupce jeden z pierwszych żołnierzy 27 pp pochodzących z powiatu wieluńskiego. Był nim kapral z 7 kompanii, Aleksander Langiewicz z Praszki. W jego *Książeczce Żołdu*, posiadającej numer 64, wydanej 20 I 1919 r. w Hrubieszowie, wymienione są bitwy, w których uczestniczył ów żołnierz. Kolejno odczytujemy: Iwanycze – 20 luty, Zimno – 24 luty, Poryck – 2 marca, Krupce – 4 czerwca. Poniżej zapisano znamienne słowa: „...zwłoki pozostały w rękach bolszewickich”¹¹.

Walki na Wołyniu, pomimo znacznych strat, zakończyły się pomyślnie, a II batalion otrzymał od mieszkańców Włodzimierza Wołyńskiego sztandar, który chociaż skromnie wykonany, służył do listopada 1921 r. jako chorągiew pułkowa. Latem 1919 r. po zakończeniu walk z Ukraińcami batalion ten powrócił z frontu do Częstochowy.

W końcu sierpnia 1919 r. 27 Pułk Piechoty w składzie 7 Dywizji Piechoty, którą 3 miesiące wcześniej utworzono z czterech pułków: 11, 25, 26 i 27, wyruszył na Śląsk Cieszyński¹². Miał on za zadanie zabezpieczenie granicy z Czechami i Niemcami (przypomnę, że w styczniu 1919 r. Czesi zbrojnie zajęli tzw. Zaolzie). Batalion I oraz III obsadziły odcinek granicy od Frysztatu do Dziedzic, a II batalion pozostał w odwodzie w Skoczowie.

⁹ Afisz stwierdzający ogłoszenie stanu wojennego, MZW-AH-d-380; T. O l e j n i k, *Wieluń. Dzieje miasta...*, s. 245–246.

¹⁰ Relacja Józefa Szatkowskiego, MZW, *Teki Wilczyńskiego*, teka nr 3, sygn. MZW-Sp-21.

¹¹ Aleksander Langiewicz, s. Aleksandra i Joanny z Jungowskich, ur. 17 II 1900 r. w Praszce. Przed wstąpieniem na ochotnika do Wojska Polskiego w listopadzie 1918 r., był członkiem POW (*Książeczka Żołdu* znajduje się w zbiorach Muzeum w Praszce, sygn. M.P.-H-483).

¹² 7 Dywizję Piechoty powołano rozkazem Naczelnego Wodza z 14 V 1919 r. W jej skład weszły dwie brygady piechoty – XIII BP (11 pp i 27 pp) i XIV BP (25 pp i 26 pp) oraz VII Brygada Artylerii (7 Pułk Artylerii Polowej i 7 Dywizjon Artylerii Ciężkiej). 7 DP formowano na obszarze Okręgu Generalnego Kielce, w skład którego wchodziła Częstochowa, a także Wieluń.

W końcu 1919 r. nastąpiła zmiana dowódcy częstochowskiego pułku. Na miejsce ustępującego płka Zygmunta Rusta, nominację otrzymał ppłk Tadeusz Świdorski, związany od kilku lat z Wieluniem. Jeszcze przed wybuchem I wojny światowej osiadł wraz z rodziną w Wieluniu, mieście leżącym na zachodnich rubieżach Królestwa Polskiego. Wybór nowego miejsca zamieszkania nie był zupełnie przypadkowy, bowiem T. Świdorski urodził się we wsi Kostrzyna, leżącej ok. 40 km od Wielunia. Wiedzę wojskową i pierwsze stopnie oficerskie zdobywał w wojsku rosyjskim. Brał udział w wojnie z Japonią, a następnie w I wojnie światowej. W 1917 r., podobnie jak duża część polskich żołnierzy służących w armii rosyjskiej, przedarł się do oddziałów polskich i wstąpił do I Korpusu gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego. W tym okresie służby wojskowej awansował na podpułkownika. Po powrocie do Wielunia był organizatorem policji i jej pierwszym powiatowym komendantem. Wiosną 1919 r. wstąpił do 27 pp, gdzie początkowo pełnił funkcję dowódcy I batalionu. Następnie przez krótki okres był „czasowym” dowódcą 26 pp, wchodzącego również w skład 7 DP¹³. Najważniejszym sukcesem wojskowym ppłka Świdorskiego była nominacja na dowódcę 27 pp. Funkcję tę sprawował przez blisko 9 miesięcy, od 5 XII 1919 r. do 1 VIII 1920 r.¹⁴

¹³ Tadeusz Stanisław Świdorski, s. Mieczysława i Anieli z Pawłowskich, ur. 2 V 1879 r. we wsi Kostrzyna k. Krzepic. 8-klasowe Gimnazjum Filologiczne ukończył w Kijowie. W 1898 r. wstąpił do wojska do 7 pułku strzelców. Kształcił się następnie w szkole junkierskiej w Odessie. W 1902 r. otrzymał mianowanie na podporucznika do 211 pułku. W 1910 r. mianowany podkapitanem i przeniesiony do 52 Wileńskiego Pułku Piechoty. W 1910 r. otrzymał przeniesienie do Amu-Daryjskiej flotyli. Z początkiem 1913 r. wystąpił z wojska i wraz z rodziną w grudniu osiadł w Wieluniu, gdzie założył skład wyrobów żelaznych. Wraz z wybuchem I wojny światowej powołany pod broń. W 1915 r. awansował na kapitana. Otrzymał szereg zaszczytnych rosyjskich odznaczeń, w tym Order Św. Anny z Mieczami II stopnia za boje pod Łodzią. 8 IX 1917 r. wstąpił ochotniczo do I Korpusu Dowbora-Muśnickiego, gdzie był oficerem sztabowym do zleceń przy intendenturze. Awansował na podpułkownika. Do Wielunia powrócił 13 XI 1918 r. Tutaj był organizatorem policji i pierwszym jej komendantem w okresie od 23 XI 1918 r. do kwietnia 1919 r. Wstąpił do 27 pp, gdzie 23 maja otrzymał stanowisko dowódcy I batalionu. Wkrótce mianowany „czasowym” dowódcą 26 pp (20 VII – 15 VIII 1919). Do 5 XII 1919 r. dowódca batalionu w 27 pp. Od 5 XII do 1 VIII 1920 r. dowódca 27 pp. 1 VIII 1920 r. przydzielony, jako oficer sztabowy, do dowództwa 7 DP. 10 X 1920 r. przeniesiony do 29 Pułku Strzelców Kaniowskich i mianowany dowódcą batalionu zapasowego. Od 24 XII 1921 r. w rezerwie. Wraz z rodziną mieszkał w Wieluniu do 1939 r., gdzie w dalszym ciągu zajmował się działalnością handlową, a także społeczną. Zmarł 10 XI 1940 r. w Warszawie; pochowany na Powązkach (CAW, sygn. Ap 12417+23515; informacje od Jacka Świdorskiego (wnuka) z Gdańska; kopię aktu urodzenia T.S. Świdorskiego użyczył Lech Mastalski z Częstochowy).

¹⁴ W publikacji *27 Pułk Piechoty...*, s. 23, podano, że funkcję dowódcy pełnił od 6 XII 1919 r. do 1 VII 1920 r. Tę datę przekazują również inni autorzy np. K. S p r u c h, *Jednostki garnizonu...*, s. 285.

W lutym 1920 r. 27 pp powrócił ze Śląska Cieszyńskiego do Częstochowy. Przez krótki czas przygotowywał się do wyjazdu na front bolszewicki. Wkrótce, podobnie jak inne pułki z 7 DP, wyruszył pociągiem na Ukrainę i 1 III 1920 r. dotarł do Zdołbunowa. W drugiej połowie marca żołnierze częstochowskiego pułku toczyli już zacięte walki zakończone odrzuceniem nieprzyjaciela od Zwiąhla nad rzeką Słucz¹⁵.

Należy zaznaczyć, że w tym trudnym okresie stosunkowo biedne polskie społeczeństwo niezwykle mocno zaangażowało się w różnorodną pomoc dla wojska. Odprawiano msze św. w intencji szczęśliwego powrotu żołnierzy z wojny, organizowano zbiórki pieniężne oraz odzieży. I tak np. w czerwcu 1919 r. na potrzeby I batalionu, dowodzonego wówczas przez ppłka Tadeusza Świderskiego, mieszkańcy Wielunia złożyli datki zebrane podczas dwóch koncertów orkiestry 1 Bytomskiego Pułku Strzelców, które odbyły się w Wieluniu 7 i 9 czerwca¹⁶. Z kolei za pośrednictwem żony pułkownika, Antoniny Świderskiej, dowództwo I batalionu otrzymało niebawem 1954 marek i 75 fenigów, 16 łokci płótna, a także odzież¹⁷.

W następnym roku utworzono w Wieluniu Koło Matek Chrzestnych 27 Pułku Piechoty, które zdecydowało się na bezpośrednie dostarczenie środków dla swoich żołnierzy, w tym tak bardzo potrzebnej żywności. Dobrą okazją do przekazania darów, a także licznej korespondencji od bliskich, stała się nadchodząca Wielkanoc 1920 r. Na wyjazd zdecydowały się dwie najbardziej aktywne działaczki Koła Matek Chrzestnych: wspomniana już Antonina Świderska oraz Kazimiera Malatyńska, osoba silnie związana z działalnością niepodległościową. Wspomniane panie wyruszyły z darami wielkanocnymi w długą podróż i po przebyciu ok. 700 km szczęśliwie dotarły do Karpiłowki pod Zwiąhlem, miejsca w którym znajdował się wówczas 27 pp¹⁸.

W końcu kwietnia częstochowski pułk, wchodzący w skład nowoutworzonej 3 Armii gen. Edwarda Rydza-Śmigłego, brał udział w dalszej ofensywie na Ukrainie. Toczył wówczas walki w okolicach Żytomierza i Kijowa. Głównym jego zadaniem była osłona działań macierzystej armii, nacierającej w kierunku Kijowa. Po wyrzuceniu bolszewików z Kijowa 27 pp, wraz z całą 7 DP znów prowadził działania osłonowe armii gen. Rydza-Śmigłego.

Coraz szybciej do polskich pozycji zbliżała się 1 Armia Konna Siemiona Budionnego, przybywająca z odsieczą po zwycięskich walkach nad „białą” armią

¹⁵ K. S p r u c h, *Jednostki garnizonu...*, s. 282–283.

¹⁶ „Dziennik Urzędowy Komisarza Rządu Polskiego na powiat Wieluński” nr 24 z 4 VII 1919, s. 223.

¹⁷ Tamże, nr 27 z 25 VII 1919, s. 250.

¹⁸ A. Ś w i d e r s k a, *Wspomnienia z lat 1914–18* (rękopis z 28 IV 1936 r.), MZW, *Teki Wilczyńskiego*, teka nr 3, sygn. MZW-Sp-21.

gen. Antona Denikina. Kijów był poważnie zagrożony. Częstochoowskiemu pułkowi przydzielono do obrony odcinek między miastem Skwira i wsią Szamrajówka. I i II batalion 27 pp włączono w skład grupy „Skwira” gen. Eugeniusza Pogorzelskiego, a III „wieluński” przydzielono do grupy „Szamrajówka” płka Riesego. W tym czasie doszło do pierwszych starć z niezwykle mobilną i bardzo bitną armią kozacką Budionnego. Kilka kompanii z naszego pułku skierowano do boju o miejscowość Tatarynówka i tam starły się z jazdą bolszewicką. W oddziałach tych dzielnie walczyli żołnierze z Wieluńskiego, a Ludwik Garyga, pochodzący ze Skomlina, odznaczył się wyjątkową odwagą. W publikacji z 1929 r., poświęconej dziejom 27 Pułku Piechoty, jej autor w następujących słowach opisał postawę 19-letniego żołnierza z 2 kompanii: *„Szeregowiec Ludwik Garyga, celowniczy ręcznego karabinu maszynowego w plutonie sierżanta Szczęsnego, bardzo dzielnie i przytomnie zachowywał się w czasie walki; celnym i skutecznym ogniem swego karabinu przyczynił się w dużym stopniu do odbicia kilku szarż kawaleryjskich, czem uratował oddział od wycięcia”*¹⁹. Za bohaterski czyn szer. Garygę uhonorowano najwyższym wojskowym odznaczeniem Krzyżem Virtuti Militari (zob. Aneks nr 1 – kawalerowie Krzyża Orderu Wojennego VM). Dodajmy, że w latach dwudziestych plutonowy Garyga był zawodowym żołnierzem w macierzystym pułku²⁰.

Od 24 maja III batalion, w ramach grupy gen. Riesego, miał za zadanie obronę strategicznie ważnego miasta – Białej Cerkwi, które od południa zabezpieczało Kijów. Wieluniacy zajęli odcinek znajdujący się w zakolu rzeki Roś, pomiędzy wsiami Głyboczka i Biriuki. Dokładnie tydzień później 12 kompania III batalionu 27 pp mogła wykazać się swoim męstwem. Uratowała z poważnej opresji kompanię z 25 pp oraz baterię z 7 Pułku Artylerii Polowej, które znalazły się w okrążeniu. Wspomnianą kompanią dowodził wielunianin, Gustaw Janecki. Dzięki jego zdecydowanej postawie podlegli mu żołnierze ruszyli do kontrataku. Za ten czyn również porucznik Janecki otrzymał Krzyż Virtuti Militari. W uzasadnieniu przyznania tego szaczonego odznaczenia, przechowywanym w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie, czytamy: *„Ppor. Janeczki maszerując stosownie do otrzymanego poprzednio rozkazu ze swą kompanią do miejsca postoju III baonu, to jest do wsi Szkarówka, dowiedziawszy się, iż 3 kompania z 25 pp opuściła pozycje i 7 bateria z 7 pap w ręku nieprzyjaciela, nie czekając rozkazów rozwija kompanię w tyraliery. Prażony silnym ogniem karabinów maszynowych ręcznych i artyleryjskim, ostrzeliwany z tyłu przez ludność cywilną, która korzystając z popłochu rzuciła się na wojska rusza do ataku. Nieprzyjaciel zaciekle bronił zdobytych dział i stanowisk, rzucając coraz nowe*

¹⁹ T. Nowicki, *Zarys historii wojennej...*, s. 16.

²⁰ CAW, sygn. Ap 1991; Ap 1526+440.

siły w bój, wskutek czego kompania zaczęła się chwiać. Wówczas ppor. Janecki z okrzykiem >>naprzód–hura<< porywa chwiejącą się kompanię swą odwagą, nie bacząc na nieustający ogień nieprzyjaciela – walką na bagnety odzyskuje utracone stanowiska oraz odbija całą baterię wraz z zaprzęgami i utrzymuje pozycje do nadciągnięcia 3 kompanii 25 pp, która widząc postawę 12 kompanii 27 pp powoli ściągnęła na opuszczone stanowiska. Zaznacza się, że tego rodzaju fakty zdarzają się w służbie wojskowej ppor. Janeckiego nie po raz pierwszy...”²¹. Gustaw Janecki był doświadczonym żołnierzem, już od 1915 r. służył w I Brygadzie Legionów Polskich. W 1921 r. brał udział w III powstaniu śląskim. Zawodowo związał się z wojskiem m.in. pracował w Ministerstwie Spraw Wojskowych, a później w administracji państwowej²².

Niebawem doszło do kolejnego boju 27 pp, w czasie którego podczas bohaterskiej obrony polskiej linii odznaczył się szer. Mikołaj Bobrowski z Gaszyna, który poległ 4 VI 1920 r. pod Antonówką k. Białej Cerkwi. Za szczególne męstwo pośmiertnie odznaczono go Krzyżem *Virtuti Militari*.

Oddziały polskie, silnie naciskane przez Konarnię Budionnego, zostały zmuszone do odwrotu. Pułk częstochowski otrzymał rozkaz utorowania drogi odwrotu w kierunku na Torczyn żołnierzom z XIV Brygady Piechoty, składającej się z 11 pp i 27 pp. Ten ostatni okrył się wówczas wyjątkową chwałą – rozbił silne oddziały kawaleryjskie. Zdobyto liczne tabory wojskowe oraz zagarnięto wielu jeńców. Niestety w bitwie pod wspomnianym Torczynem, która miała miejsce 15 VI 1920 r. oraz sąsiednim Wydyborem, poległo wielu żołnierzy, a wśród nich mieszkańcy ziemi wieluńskiej: szer. Wawrzyniec Kuśmierk z Mierzyc, szer. Piotr Miś z Brzozy i kpr. Andrzej Piechota z Ostrówka. Bitwa o Torczyn stanowiła niezwykle ważne wydarzenie militarne. Czyn ten zdobył ogromne uznanie wojskowe, a gen. Edward Rydz-Śmigły, dowódca 3 Armii, wystosował do dowódcy jednostki pochwałę. Dzień bitwy o Torczyn – 15 czerwca – uznano za dzień chwały 27 pp, który następnie stał się dniem święta pułkowego²³.

W połowie lipca, podczas szybkiego pochodu Armii Czerwonej i ogromnego zagrożenia Warszawy, do Wojska Polskiego wstępowali kolejni żołnierze z poboru oraz ochotnicy. Byli wśród nich przedstawiciele bez mała wszystkich grup zawodowych, w tym nauczyciele oraz uczniowie wieluńskiego Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki, których wcielono do 227 pułku ochotniczego w Częstochowie.

W tym czasie 27 pp wraz z 7 DP i innymi oddziałami, zmuszony przez wroga cofnął się na kolejne linie obrony, którymi były rzeki dzielące linie frontu.

²¹ CAW, sygn. VM 48–3920; T. N o w i c k i, *Zarys historii wojennej...*, s. 16–17.

²² CAW, sygn. KN 7 VII 1931, OPWJ 12/1291; J. S ę t o w s k i, *Cmentarz Kule w Częstochowie. Przewodnik biograficzny*, Częstochowa 2005, s. 117–118.

²³ *27 Pułk Piechoty...*, s. 7–8; T. N o w i c k i, *Zarys historii wojennej...*, s. 18–19.

Powstrzymywano silnie pracę do przodu oddziały bolszewickie nad rzekami: Uszą, Uborcią, Słuczą, Styrem, by ostatecznie cofnąć się do Bugu. W czasie każdej z bitew bohaterską postawą wykazywali się mieszkańcy ziemi wieluńskiej. Dziesiątki z nich było rannych lub zabitych. Wielu w czasie bojów zginęło. Bardziej krwawe walki miały miejsce nad rzeką Uborc, pod Rudnią-Radowelską i Ozieranami. Tam, w czerwcu 1920 r. poległ plut. Ignacy Ochędzan z Parcic, którego zapiski poznaliśmy na początku artykułu. Zapoznajmy się także z ostatnim, równie znamienym wpisem dokonany dokładnie na 3 tygodnie przed śmiercią. Ignacy Ochędzan 1 czerwca napisał: *„Wypad I batalionu na bolszewicką kawalerię. Dostaliśmy troszkę w skórę z powodu przewagi liczebnej nieprzyjaciela (3 brygady kawalerii na nasz jeden batalion piechoty). Porucznik Szczepański i porucznik Łabencki ranni. Kilku zabitych, ale to nic, my im znowu to kiedy porządnie odbijemy”*²⁴.

W tym okresie wojny napór wroga był przygniatający. W końcu czerwca poległ szer. Feliks Myśliwiec z Łubnic²⁵, a miesiąc później plut. Stanisław Kulesza z Kadłuba²⁶. Pośmiertnie uhonorowano ich Krzyżami Virtuti Militari. Trzej inni żołnierze, także odznaczeni za wyjątkowe męstwo wojenne: kpr. Michał Czechowicz z Praszki, st. szer. Andrzej Kuchta z Kowali i sierż. Marcin Wielgosz, mieli znacznie więcej szczęścia. W opisie bohaterskiej postawy Kuchty, czytamy: *„Dnia 28 VI 1920 r. po zajęciu wsi Łuszczany przez grupę generała Pogorzelskiego i po obsadzeniu tejże przez komp. 7-mą 27 pp nieprzyjaciel zaatakował wieś ogniem artylerii z jednoczesnym atakiem 6-ciu pułków piechoty. Pod silnym ogniem artylerii zostały zniszczone połączenia telefoniczne. St. szer. Kuchta Andrzej na ochotnika chodził jako goniec bojowy i pomimo silnego ognia artylerii i karabinów maszynowych męstwem i zimną krwią dał przykład cnoty żołnierskiej i poświęcenia”*²⁷.

Częstochowski pułk ostatecznie przeszedł na linię rzeki Bug, gdzie razem z trzema innymi pułkami z 7 DP miał wykonać ważne zadanie. Jednostki te otrzymały rozkaz osłaniania koncentrującej się grupy manewrowej Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego, która znad Wieprza przygotowywała się do zadania decydującego ciosu głównym siłom sowieckim związanym walką pod Warszawą. Batalion „wieluński” w dniu 7 sierpnia, podczas obrony linii Bugu, doko-

²⁴ Ignacy Ochędzan poległ 21 VI 1920 r. w Rudni Ozierańskiej. O jego śmierci zaświadczały żołnierze Jan Gawlik z Wiewiórki i Jan Stępień z Białej, którzy uratowali dzienniczek przed zniszczeniem (informacja od bratanicy, Cecylii Ochędzan z Wielunia).

²⁵ CAW, sygn. VM 48–3938; G. Ł u k o m s k i, *Myśliwiec Feliks*, [w:] *Kawalerowie Virtuti Militari 1792–1945, t. II (1914–1921), cz. I*, red. B. Polak, Koszalin 1991, s. 103.

²⁶ Księga zgonów parafii pw. Nawiedzenia NMP w Wieluniu, nr aktu 117 z 1921 r.; MZW, *Teki Wilczyńskiego*, teka nr 1, sygn. MZW-Sp-19.

²⁷ CAW, sygn. VM 48–3941.

nał kontrataku na wieś Turkę, zajęta przez bolszewików. W najbliższych dniach 27 pp opuścił pas nadbużański, by z kolei bronić zagrożonego Chełma. Wraz z 11 pp, w dniu 13 sierpnia, pułk rozbił siły nieprzyjacielskie, znajdujące się między Chełmem i rzeką Bug. Natomiast dwa dni później, gdy pod Warszawą, Radzyminem i Ossowem odpierano ataki bolszewickie, 27 pp znów bronił Chełma. Walki na tym terenie trwały do końca sierpnia i dzięki ich skuteczności udało się powstrzymać 12 Armię sowiecką, która mogła poważnie utrudnić uderzenie wojsk polskich znad Wieprza.

Odrzucenie wojsk bolszewickich spod Warszawy było wielkim zbiorowym sukcesem polskiego żołnierza. 7 września 27 pp podczas kontrofensywy sforsował rzekę Bug, a w najbliższych dniach wziął udział w ofensywie na Kowel, bijąc nieprzyjaciela między innymi pod Obłapami. Tam zmarł ciężko raniony Jan Godorowski, uczeń wieluńskiego gimnazjum, ochotnik z 227 pułku²⁸.

Podczas pościgu za rozbitą Armią Czerwoną 27 pp doszedł do rzeki Styr, a następnie do rzeki Horyń, gdzie znajdowała się linia demarkacyjna. Nad Horyniem pułk rozpoczął zimową, uciążliwą służbę, która trwała od listopada do momentu ratyfikowania pokoju ryskiego w końcu marcu 1921 r. Dopiero w kolejnym miesiącu powracających, mocno wyczerpanych żołnierzy powitano pod Jasną Górą.

W Częstochowie wojsko zajmowało kompleks dawnych rosyjskich koszar, znajdujących się wówczas na obrzeżach miasta. Ten długi na 600 metrów budynek, tzw. „Koszary Zawady”, stał się miejscem wieloletniego stacjonowania 27 pp.

Mieszkańcy ziemi wieluńskiej licznie spieszyli na ratunek Ojczyźnie. W sumie w interesującym nas okresie z ówczesnego powiatu wieluńskiego do wojska wstąpiło około 10 tys. ochotników i poborowych. Straty wśród żołnierzy z Wieluńskiego, w okresie walk z Ukraińcami oraz bolszewikami, okazały się bardzo duże. Poległo ponad 200 żołnierzy, a kilkudziesięciu zmarło w wyniku ran poniesionych podczas walk. Kolejnych prawie 300 zmarło z powodu różnych chorób i wypadków. Wojsko dziesiątkowały bowiem nie tylko krwawe boje, ale także różnego rodzaju choroby. Najbardziej okrutne żniwo zbierała gruźlica, zapalenie płuc, choroby zakaźne, w tym czerwonka, dur brzuszny i plamisty, grypa „hiszpanka”. Niestety nie ustalono bezpośredniej przyczyny śmierci następnych około 200 żołnierzy, których uznano za zaginionych.

W liczbie tej około 1000 ochotników i poborowych walczyło w 27 pp, a co najmniej 121 spośród nich już nigdy nie wróciło do rodzinnych domów

²⁸ Jan Henryk Godorowski, s. Stanisława i Marii, ur. 1902 w Warszawie. 26 X 1916 r. zgłosił się do Legionów, lecz nie przyjęty ze względu na zbyt młody wiek. W kwietniu 1917 r. przebywał na stacji zbornej Rembertów. Kilka miesięcy później odnotowany jako szeregowy 5 pp Leg. Zmarł 14 IX 1920 r., bezpośrednio po bitwie, wieziony do Kowla (CAW, sygn. MN Odrzucono 21 IV 1936).

(34 poległo; 42 zaginęło; 36 zmarło z powodu zakaźnych chorób; pozostali zmarli w wyniku ran i wypadków). Straty osobowe przedstawiono w Aneksie nr 3.

Należy dodać, że 11 żołnierzy z powiatu wieluńskiego związanych z 27 pp, za szczególne męstwo na polach bitew, uhonorowano zaszczytnym Krzyżem Orderu Wojennego *Virtuti Militari* (Aneks nr 1). Natomiast kolejnych 28 za czyny odwagi odznaczono Krzyżem *Walecznych* (Aneks nr 2).

Wielkim wydarzeniem dla całego pułku i wszystkich żołnierzy związanych z tą jednostką była uroczystość przekazania sztandaru. Jego ufundowanie stało się możliwe dzięki staraniom wielu działaczy i finansowemu wsparciu mieszkańców powiatów częstochowskiego i wieluńskiego. Wykonanie sztandaru zlecono jeszcze w 1921 r. siostrzynie zakonnej Magdalenkom z Warszawy. Wręczył go osobiście częstochowskiemu pułkowi w dniu 15 II 1922 r. Marszałek Józef Piłsudski²⁹.

Niektórzy żołnierze z Wieluńskiego związali się zawodowo z 27 pp. Tak było m.in. z plut. Ludwikiem Garygą ze Skomlina, kpt. Jackiem Tomaszewskim z Praszki, mjr. Józefem Grabińskim z Wielunia i kpt. Romanem Grabińskim z Wielunia. Ostatni z wymienionych, peowiak, żołnierz wojny bolszewickiej, w częstochowskim pułku pełnił funkcję dowódcy kompanii podoficerskiej. Za zasługi w służbie wojskowej otrzymał w latach dwudziestych Srebrny Krzyż Zasługi³⁰. Był on obok dawnego dowódcy obwodu POW w Wieluniu, kpt. Zygmunta Budzyńskiego, członkiem Komitetu Redakcyjnego pamiątkowej publikacji wydanej w 1929 r. pt. *27 Pułk Piechoty w dniu swego 10-lecia 1918–1928*.

W czerwcu 1934 r. z okazji święta pułkowego, przypomnijmy upamiętniającego bitwę o Torczyn, odbyła się ważna uroczystość. Miastom bezpośrednio związanym z tradycją pułku: Częstochowie, Radomsku i Wieluniowi nadano dyplomy Odznaki Honorowej 27 Pułku Piechoty. Przyjęli je: prezydent Częstochowy Mickiewicz, starosta radomszczański Łabędzki oraz starosta wieluński Tadeusz Niżankowski. Treść owego dyplomu, podpisanego przez dowódcę pułku ppłk. Władysława Czaplińskiego, możemy odtworzyć jedynie dzięki krótkiej informacji zamieszczonej w dzienniku „Echo”. Czytamy w nim: *„Dyplom odznaki honorowej 27 pp w Częstochowie nadany Wieluniowi i ziemi wieluńskiej rozka-*

²⁹ T. Nowicki, *Zarys historii wojennej...*, s. 24; S. Symonicki, *27 pułk piechoty w kampanii wrześniowej pod Częstochową*, [w:] „Ziemia Częstochowska” 1998, t. XXV, s. 11–12.

³⁰ Roman Grabiński, s. Witolda i Stefani, ur. 31 VII 1897 r. w Wieluniu. W latach trzydziestych pełnił funkcję dowódcy Szkoły Podchorążych 9 Pułku Piechoty Legionów w Tomaszowie Lubelskim. W kampanii wrześniowej, już w stopniu mjra, był dowódcą I batalionu 7 pp Leg., który dzielnie walczył pod wsią Krasna. W czasie krwawych walk pod Iłżą, gdy dowódca 7 pp doznał poważnej rany, mjr Grabiński dowodził pułkiem. Poległ 23 IX 1939 r. pod Antonówką (Antoniówką) k. Tomaszowa Lubelskiego (T. Olejnik, *Leksykon Miasta Wielunia*, Wieluń 2007, s. 97).

*zem Dowódcy Pułku L.P. 130–34 z dnia 15 VI 1934 r. jako symbolu łączności pomiędzy pułkiem, a społecznością Ziemi Wieluńskiej, której obywatele nie tylko ofiarnością, ale daniną krwi na polach bitew z pułkiem, ku chwale i potędze Ojczyzny, spójność więzami nienaruszalnymi na zawsze przypieczętowali*³¹.

Od 1921 r. powiat wieluński przynależał do Dowództwa Okręgu Korpusu nr IV w Łodzi, wcześniej Okręgu Korpusu w Kielcach. W skład DOK nr IV wchodziła również 7 Dywizja Piechoty z 27 Pułkiem Piechoty. Z tego też powodu w dalszym ciągu kontakty częstochowskiego pułku z Wieluniem miały miejsce przy wielu okazjach. I tak np. 3 XI 1924 r. na uroczystość odsłonięcia pomnika, wzniesionego na wieluńskim cmentarzu, poświęconego powstańcom śląskim i żołnierzom z okresu wojny bolszewickiej zmarłym w miejscowym szpitalu, w tym z 27 pp, przybył oddział żołnierzy z Częstochowy wraz z pułkową orkiestrą³². Z kolei 18 XII 1938 r. Stowarzyszenie Plantatorów Buraka Cukrowego powiatu wieluńskiego ufundowało i przekazało, w ramach gromadzonych środków na Fundusz Obrony Narodowej, ciężki karabin maszynowy systemu Browning wz. 30 wraz z biedką wz. 35. Uroczystość, jaka odbyła się na placu Legionów z udziałem żołnierzy 27 pp, pomimo mrozu, wzbudziła żywe zainteresowanie mieszkańców Wielunia³³.

W drugiej połowie lat dwudziestych oraz w latach trzydziestych poborowych z Wieluńskiego rzadko już powoływano do 27 pp. Wówczas służyli oni głównie na Wschodzie Rzeczypospolitej m.in. w 44 pp w Równem na Wołyniu. Należy jednak zauważyć, że na poziomie Dywizyjnych Kursów Podchorążych Rezerwy Piechoty, skierowanym głównie do nauczycieli, w dalszym ciągu mieszkańcy powiatu wieluńskiego podlegali głównie 27 pp. Wielu spośród nich zmobilizowano w sierpniu 1939 r. do tej jednostki.

Spśród licznej grupy oficerów z Wieluńskiego, którzy w latach trzydziestych odbyli w Częstochowie wspomniane kursy podchorążych, wielu znalazło się następnie w rękach Sowieców. W konsekwencji zagarnięcia ich przez Armię Czerwoną w 1939 r. śmierć w miejscach kaźni poniosło 15 oficerów (1 kapitan i 14 podporuczników rezerwy), związanych poprzez miejsce urodzenia, kształcenia się lub pracy z powiatem wieluńskim. Oficerowie ci zginęli głównie w Katyniu (13), a także w Charkowie (2)³⁴. Wykaz pomordowanych przedstawiono w Aneksie nr 4.

³¹ „Echo” z 25 VI 1934, s. 5.

³² „Wielunianin” 1924, nr 32; T. Olejnik, *Leksykon...*, s. 236–237; J. Książek, *Wieluńska pamięć o powstaniach śląskich*, [w:] „Jastrzębski Rocznik Numizmatyczno-Historyczny” 2006, z. 3, s. 15.

³³ J. Książek, *Dary dla wojska*, „Kurier Wieluński” nr 45 z 9 XI 2001, s. 9.

³⁴ L. Mastalski, *Oficerowie częstochowskiej 7 Dywizji Piechoty zamordowani na Wschodzie w 1940 roku. Noty biograficzne*, Kraków-Częstochowa 2005, s. 53–89.

Los wziętych do rosyjskiej niewoli podzielił sierż. Stanisław Jasiński, urodzony w Wieluniu, żołnierz wojny bolszewickiej w 27 pp, kawaler Krzyża Virtuti Militari. Ze względu na pracę w policji zginął w Kalininie (obecnie Twer) wraz z tysiącami innych policjantów³⁵.

Wielu innych byłych żołnierzy z 27 pp znalazło się również w niemieckich obozach. Nie sposób ich wszystkich wyszukać. Wiemy na przykład, że już w 1940 r. z rąk niemieckich śmierć w KL Stutthof poniósł, pochodzący z podwieluńskiego Słupska, Marcin Pacholak³⁶, a Teofil Kuchta z Kowali³⁷ i Stanisław Piasecki z Wielunia³⁸ zginęli w Mauthausen. Z kolei Antoni Kostrzewa pochodzący z Raduckiego Folwarku, żołnierz Września w 27 pp, zginął w końcowym okresie II wojny światowej³⁹.

Wróćmy jednak do wydarzeń z okresu kampanii wrześniowej, podczas której walczą tysiące żołnierzy związanych z 27 pp. W Wieluńskim dochodzi do walk, w których udział biorą bataliony Obrony Narodowej „Wieluń I” i „Wieluń

³⁵ CAW, sygn. MN 9 XI 1931; Ap 937; *Gdziekolwiek są Wasze prochy*, pod red. A. Matuszczyk, Katowice 2003, s. 94.

³⁶ Marcin Pacholak, s. Jana i Agnieszki z Pilarskich, ur. 4 IX 1897 r. w Słupsku. W 1917 r. wstąpił do POW, rozbrajał Niemców, brał udział w ofensywie kijowskiej, w czasie odwrotu ranny. Od 1935 r. mieszkał w Żukowie k. Gdyni, gdzie działał w polskich organizacjach. Do KL Stutthof dostarczony 14 IX 1939 r. przez Gestapo Danzig jako więzień polityczny. Śmierć poniósł 4 VIII 1940 r. (Pismo nr DD-4370/61/06 do autora artykułu z Państwowego Muzeum Stutthof w Sztutowie).

³⁷ Teofil Kuchta, s. Tomasza i Antoniny, ur. 10 IV 1895 r. w Kowalach. W 1915 r. wstąpił do POW, następnie pełnił funkcję komendanta komendy lokalnej w Kowalach. W listopadzie rozbrajał Niemców, następnie w 27 pp, 1 Pułku Strzelców Bytomskich, 111 pp oraz 1 Pułku Strzelców Grodzieńskich. W 1921 r. powstaniec śląski. Zamieszkał w Praszce, gdzie zajmował się działalnością handlową. Zginął w Mauthausen-Gusen 7 III 1941 r. (CAW, sygn. KN 28 XII 1933; MZW-AH-d-42; T. Olejnik, *Lata wojny i okupacji hitlerowskiej*, [w:] *Nad górą Prosną...*, s. 359).

³⁸ Stanisław Piasecki, s. Jana i Anny z Panaszków, ur. 13 XI 1898 r. w Parcicach. W 1914 r. ukończył progimnazjum w Łęczycy. Peowiak. Od 29 XI 1916 r. żołnierz I-go Kursu Wyszkożenia Wojsk Polskich w Zegrzu. W okresie tzw. kryzysu przysięgowego ukrywał się w pow. sochaczewskim, a później przebywał u rodziców w Mokrsku, gdzie nadal działał w POW. Żołnierz III batalionu 27 pp. W Polsce Odrodzonej sekretarz gminy w: Kiełczygłowie, Praszce, Kraszewicach i Galewicach. Zginął w Mauthausen-Gusen 13 I 1941 r. (CAW, sygn. MN 23 XII 1933; MZW-AH-d-744; informacja od córki Barbary Abramek).

³⁹ Antoni Kostrzewa, s. Jana i Franciszki, ur. 16 I 1904 r. w Folwarku Raduckim. Ukończył w Wieluniu preparandę nauczycielską, a następnie Seminarium Nauczycielskie w Rawiczu. Nauczyciel w Szkołach Powszechnych w Jaworznie, Osieku i Bębnowie. Od 1932 r., co drugi rok, odbywał ćwiczenia wojskowe w 27 pp. W 1939 r. w stopniu podporucznika walczył w 27 pp jako dowódca plutonu ciężkich karabinów maszynowych. Żołnierz Armii Krajowej. W 1944 r. zadenuncjowany trafił na Radogoszcz. Dalsze losy nieznane (informacje przekazane przez córkę Annę Kostrzewa-Albińską i syna Henryka Kostrzewę; B. R a b i k o w s k a, *Ofiary II wojny światowej w parafii Szyńkielów*, Szyńkielów-Wieluń, 2008, s. 57–59).

II". Pierwszego dnia wojny podczas boju batalionu ON „Wieluń I” pod wsią Nalepa ginie ppor. Tadeusz Zajdel, który wcześniej odbył Dywizyjny Kurs Podchorążych Rezerwy Piechoty w częstochowskim pułku⁴⁰.

W wyniku mobilizacji dokonanej w sierpniu 1939 r. 27 pułk przyporządkowano Armii „Kraków”. Znalazł się on na styku z Armią „Łódź” i zabezpieczał jej północne skrzydło. Pułk toczył boje już 1 września pod Wręczycą niedaleko Kłobucka, a nazajutrz pod Częstochową. Niestety w dniach 3–5 września wraz ze swoją 7 DP między Janowem a Złotym Potokiem został okrążony przez Niemców. W czasie tych walk swe zadania dzielnie wypełniał wielunianin kpt. Józef Grabiński, adiutant dowódcy pułku płka Bronisława Panka. Dla większości żołnierzy 27 pp kampania wrześniowa zakończyła się niedaleko Częstochowy, chociaż część z nich wyszła z okrążenia i dotarła aż do Kowla⁴¹.

Najważniejszy symbol pułkowy – sztandar zdemontowano i ukryto. Orła oraz pamiątkowe gwoździe z drzewca zakopano we Włodzimierzu Wołyńskim, natomiast sam sztandar jeszcze w październiku 1939 r. potajemnie przywieziono do Częstochowy. Tutaj ukrywano go w różnych miejscach. Po wojnie, przez krótki okres znajdował się w miejscowej siedzibie Związku Partyzantów, lecz w następstwie represji wobec byłych żołnierzy Armii Krajowej, zniknął. Dopiero w połowie lat dziewięćdziesiątych sztandar 27 Pułku Piechoty wyciągnięto z ukrycia⁴².

Ta cenna, również dla wielunian pamiątka, znajduje się obecnie w zbiorach Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Każdy, kto zwiedzi wystawę historyczną poświęconą Wojsku Polskiemu w okresie II Rzeczypospolitej, może ją dokładnie obejrzeć. Na płatach sztandaru dostrzeże wyhaftowanego białego orła, napis: *HONOR i OJCZYŻNA*, a także numer pułku i datę powstania: *11 XI 18*. Niemalym i przy tym bardzo miłym zaskoczeniem będzie widok Baranka Bożego – herbu ziemi wieluńskiej i zarazem powiatu wieluńskiego. Umieszczenie wieluńskiego symbolu, obok herbu Częstochowy, na sztandarze omawianego pułku jest najlepszym dowodem na to, że wkład mieszkańców tej ziemi i przelana przez nich krew silnie wrosła w tradycję sąsiednich regionów: częstochowskiego i wieluńskiego.

⁴⁰ Tadeusz Zajdel, ur. 9 X 1913 r. w Wieluniu. Ukończył Gimnazjum im. T. Kościuszki, a w 1939 r. studia farmaceutyczne na Uniwersytecie Poznańskim. Objął posadę farmaceuty w Tomaszowie Mazowieckim (T. O l e j n i k, *Leksykon...*, s. 360; S. K r a n c, *Wieluńskie bataliony Obrony Narodowej w Wojnie Obronnej Polski 1939 r.*, [w:] *Siedem Wieków Wielunia. Studia i materiały* pod red. R. Rosina, Warszawa-Łódź 1987, s. 120).

⁴¹ S. S z y m a n s k i, *27 pułk piechoty w kampanii wrześniowej pod Częstochową*, „Ziemia Częstochowska” 1998, t. XXV, s. 7–147.

⁴² J. W y p y c h, *Odnaleziono sztandar pułku*, „Słowo – Dziennik Katolicki” 1996, nr 190; A. W. G a ł a, *Wrzesień 1939, losy sztandaru, odtworzenie 27 pp AK*, „Gazeta Częstochowska” 1996, nr 45, s. 8; tegoż, *Sztandar odjechał do Warszawy*, „Gazeta Częstochowska” 1996, nr 46, s. 6.

ANEKS nr 1**Biogramy żołnierzy 27 Pułku Piechoty z Wieluńskiego, kawalerów Krzyża Srebrnego Orderu Wojennego Virtuti Militari 5 klasy.**

Mikołaj BOBROWSKI, s. Wawrzyńca i Marii, ur. w 1898 r. w Gaszynie; szer. 27 pp, poległ 4 VI 1920 r. w bitwie pod Antonówką. Odznaczony pośmiertnie Krzyżem Virtuti Militari 5 kl. nr 1470.

Bibliografia: *27 Pułk Piechoty...*, s. 27; T. N o w i c k i, *Zarys historii wojennej...*, s. 26; MZW, *Teki Wilczyńskiego*, teka nr 1, sygn. MZW-Sp-19.

Michał CZECHOWICZ, s. Franciszka i Katarzyny ze Stankowskich, ur. 15 IX 1899 r. w Praszce, kpr. 27 pp. Odznaczony Krzyżem Virtuti Militari 5 kl. nr 1263.

Bibliografia: *27 Pułk Piechoty...*, s. 27; T. N o w i c k i, *Zarys historii wojennej...*, s. 26 (występuje błędnie pod nazwiskiem Cechowicz); MZW, *Teki Wilczyńskiego*, teka nr 1, sygn. MZW-Sp-19; Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie, *Unikat urodzonych w parafii praszowskiej*, sygn. KM 2688, nr aktu 261 z 1899 r.

Ludwik GARYGA, s. Tomasza i Józefy z Froniów, ur. 15 VIII 1901 r. w Skomlinie. W 1913 r. rozpoczął naukę w wieluńskiej Szkole Realnej, którą przerwał wraz z wybuchem wojny i pogorszeniem się warunków materialnych rodziny. W 1917 r. wstąpił do POW, a wraz z odzyskaniem niepodległości do 9 kompanii 27 pp. 26 XII 1919 r., jako żołnierz 2 kompanii, odkomenderowany do szkoły podoficerskiej w Skoczowie. W lutym 1920 r. wyruszył z pułkiem na front. 21 XII 1920 r. mianowany starszym szeregowym. Pozostaje w służbie wojskowej. Wysłany do Grudziądza na przeszkolenie podoficerów zawodowych, które ukończył 25 V 1922 r. Awans na stopień plutonowego uzyskuje 10 I 1923 r. Pełnił m.in. funkcje szefa 2 kompanii strzeleckiej 27 pp, szefa kompanii ciężkich karabinów maszynowych, instruktora w kompanii szkolnej, zastępcy dowódcy plutonu. W okresie 31 VII–15 XII 1924 r. odbył przeszkolenie w Centralnej Szkole Strzelniczej w Toruniu. W 1927 r. rozpoczął naukę w Oficerskiej Szkole dla Podoficerów w Bydgoszczy. Naukę przerwał. Po odejściu z wojska został naczelnikiem poczty w Radzyminie. Będąc w rezerwie otrzymał przydział do 22 pp w Siedlcach. Zmarł w stopniu porucznika 8 XII 1938 r. w Warszawie. Pochowany jest na Powązkach Wojskowych. Rodziny nie założył. Odznaczony Krzyżem Virtuti Militari 5 kl. nr 1466.

Bibliografia: CAW, sygn. Ap 1991, Ap 1526+440; informacje od siostrzeńca, Władysława Jędrzejaka ze Skomlina.

Józef Bolesław GRABIŃSKI, s. Stanisława i Jadwigi z Parnowskich, ur. 6 XI 1907 r. w Wieluniu. Absolwent Gimnazjum Męskiego im. T. Kościuszki. Wstąpił do Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej. W latach 1932–39 pełnił służbę w 27 pp. W 1939 r. służył w stopniu kapitana na stanowisku I adiutanta dowódcy pułku. W wojnie obronnej wraz pułkiem walczył pod Częstochową i w rejonie Janowa. Wiernie towarzyszył dowódcy pułku ppłk. Bronisławowi Pankowi. Od października pod ps. „Pomian” służył w Oddziale Wydzielonym Wojska Polskiego mjra Henryka Dobrzańskiego „Hubala”, w którym jako dowódca piechoty pozostawał do 13 III 1940 r. Na rozkaz Komendanta Okręgu Łódzkiego ZWZ, ppłka Leopolda Okulickiego przeszedł wraz z grupą oficerów i podoficerów do służby konspiracyjnej w Łodzi. Otrzymał nominację na komendanta miasta, a następnie w randze majora na szefa Inspektoratu Łódzkiego ZWZ-AK „Barka”. Używał pseudonimów „Filip” i „Józef Świącicki”. Aresztowany przez gestapo w Łodzi 17 VII 1942 r., poddany torturom popełnił samobójstwo. Za dzielność w bojach wrześniowych odznaczony Krzyżem Walcznych oraz pośmiertnie Krzyżem Virtuti Militari za walkę w szeregach Armii Krajowej. Tablica epitafijna poświęcona mjr. Grabińskiemu wmurowana jest w fasadę kościoła pw. św. Józefa Oblubieńca NMP w Wieluniu. Na wystawie w Muzeum Ziemi Wieluńskiej znajduje się inna tablica pamiątkowa oraz Krzyż Virtuti Militari. Jedna z wieluńskich ulic nosi imię mjra Józefa Grabińskiego „Pomiana”.

Bibliografia: T. O l e j n i k, *Leksykon...*, s. 97; S. S z y m a ń s k i, *27 pułk piechoty w kampanii wrześniowej...*, s. 28–146.

Gustaw JANECKI, s. Antoniego i Bronisławy z Uttów, ur. 14 VII 1895 r. w Wieluniu. W 1914 r. ukończył Szkołę Zgromadzenia Kupców m. Warszawy. 20 III 1915 r. wstąpił w Noworadomsku (Radomsku) do Legionów. Służył w 5 pułku piechoty I Brygady. Od lipca 1917 r. przez rok internowany w Szczypiornie i Łomży. Awansowany do stopnia sierżanta. Następnie ukończył szkołę podchorążych i w listopadzie 1918 r. otrzymał dowództwo 12 kompanii III batalionu 27 pp. Ranny dwukrotnie: 2 VII 1920 r. nad rzeką Uboré oraz 18 VIII 1920 r. niedaleko Chełma (rana ciężka). Awansowany do stopnia kapitana. Po wyleczeniu komendant Związku Strzeleckiego na pow. częstochowski i wieluński. Ochotnik w III powstaniu śląskim. Pełnił funkcję dowódcy Rezerwy Naczelnej Komendy Powstańczej składającej się z trzech batalionów rozlokowanych w okolicach Tych. Podczas kontrnatarcia na Gogolin 23 V 1921 r. dowodził jednym z batalionów. Powrócił do 27 pp, następnie w 75 pp, 18 baonie Korpusu Ochrony Pogranicza, 71 pp. W 1926 r. pełnił funkcję naczelnika biura personalnego w Ministerstwie Spraw Wojskowych. Dwa lata później awansowany do stopnia majora. W wojsku do stycznia 1929 r. Ukończył Wydział Prawa na

Uniwersytecie Jagiellońskim oraz Szkołę Nauk Politycznych. Uzyskał doktorat z prawa. Od czerwca 1929 starosta, najpierw w Stanisławowie, później w Rohatyniu. W okresie kampanii wrześniowej przebywał we Lwowie, a następnie w Bronikowie k. Wielunia, gdzie ukrywał się do końca wojny. W 1945 r. osiadł w Częstochowie, gdzie pracował w Państwowych Zakładach Szczepionki przeciw Durowi Brzuszemu, a następnie jako radca w Kombinacie Budowlanym. Żonaty z Kazimierą z Gruszeckich, brak dzieci. Zmarł 26 III 1970 r. w Częstochowie. Pochowany na tamtejszym cmentarzu Kule. Odznaczony: Krzyżem *Virtuti Militari* nr 483, Śląskim Krzyżem Powstańczym, Krzyżem Niepodległości, Srebrnym Krzyżem Zasługi (za służbę graniczną w KOP), Odznaką Pamiątkową Więźnia Ideowego, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Bibliografia: CAW, sygn. VM 48–3920, KN 7 VII 1931, OPWJ 12/1291; J. S ę t o w s k i, *Cmentarz Kule w Częstochowie...*, s. 117–118.

Stanisław JASIŃSKI, s. Ignacego i Marcjanny ze Świtalskich, ur. 7 V 1898 r. w Wieluniu. W 1913 r. wyjechał na praktykę rzeźniczą do Warszawy. Do Wielunia wrócił po trzech latach. Od 20 II 1917 służył w Legionach w 4 pp w Zegrzu. Po dwóch miesiącach ze względu na zły stan zdrowia zwolniony. Wstąpił do POW i przyjął ps. „Kruk”. We wrześniu 1917 r. wraz z rodzicami przeniósł się do Cieszęcina k. Wieruszowa. Tam zorganizował oddział POW. W listopadzie 1918 r. na czele plutonu rozbrajał Niemców w: Węglewicach, Galewicach i Sokolnikach. Wstąpił do III batalionu 27 pp. Zgłosił się na odsiecz Lwowa. Ze swoją 12 kompanią przeszedł cały szlak bojowy. Mianowany do stopnia plutonowego. W latach 1924–1939 zatrudniony w III Komisariacie Policji Województwa Śląskiego w Chorzowie Starym. W Policji posiadał stopień starszego posterunkowego. 1 IX 1939 r. brał udział w walkach o kopalnię „Michał”, nazajutrz ewakuowany na Wschód. Następnie zagarnięty przez Armię Czerwoną. Osadzony w Ostaszkowie, zamordowany w 1940 r. w Kalininie (obecnie Twer), pogrzebany w Miednoje. Żonaty ze Stanisławą Kotas, 5 dzieci. Odznaczony: Krzyżem *Virtuti Militari* nr 1261, Medalem Niepodległości, Krzyżem Armii Ochotniczej, Odznaką za Rany i Kontuzje z 2 gwiazdkami oraz pośmiertnie Medalem Za Udział w Wojnie Obronnej i Krzyżem Kampanii Wrześniowej 1939 – nadanie „Katyń”.

Bibliografia: CAW, sygn. MN 9 XI 1931, Ap. 937; *Gdziekolwiek są Wasze prochy...*, s. 94; List Wandy Lewandowskiej (córki) z Chorzowa w zbiorach MZW, sygn. 61/1/08.

Andrzej KUCHTA, s. Tomasz i Antoniny z Nogów, ur. 25 X 1899 r. w Kowalach. W latach 1908–12 uczęszczał do szkoły w Kowalach. Następnie uczył się krawiectwa. W POW w komendzie lokalnej nr 2 w Kowalach, którą dowodził

jego brat Teofil. Przyjął ps. „Jasion”. Rozbrajał Niemców, a następnie wstąpił do 27 pp. Już 22 XII 1918 r. wraz z II batalionem skierowany na front ukraiński pod Włodzimierz Wołyński, gdzie przebywał do sierpnia 1919 r. Od 17 sierpnia do lutego 1920 r. strzegł granicy na Śląsku Cieszyńskim. W marcu 1920 r. wraz z 4 kompanią II batalionu wyjechał na front bolszewicki; brał udział w licznych bitwach. 20 III 1922 r. zwolniony z wojska. W rezerwie posiadał stopień kaprała. Zajmował się krawiectwem najpierw w Kowalach, a od 1930 r. w Praszce, gdzie zamieszkał wraz z rodziną. Żonaty z Franciszką Skupińską, 2 dzieci. Zmarł 17 I 1973 r. w Wieluniu, pochowany w Praszce. Odznaczony: Krzyżem Virtuti Militari 5 klasy nr 1462, Odznaką pamiątkową „Rozbrojenie i wypędzenie Niemców”, Odznaką Honorową „Orlęta”, Odznaką pamiątkową „Styr-Horyń-Słucz”, Medalem Niepodległości.

Bibliografia: CAW, sygn. VM 48–3941, MN 23 XII 1933; informacje od krewnych: Jadwigi Śliwka z Praszki i Macieja Dominiczaka z Wielunia.

Stanisław KULESZA, s. Mateusza i Zofii z Głuchów, ur. w 1898 r. w Kadłubie; plutonowy, poległ 21 VII 1920 r. pod Czartoryskiem lub 24 VII 1920 r. pod Nowosiólkami na Wołyniu. Odznaczony pośmiertnie Krzyżem Virtuti Militari nr 1264.

Bibliografia: MZW, *Teki Wilczyńskiego*, teka nr 1, MZW-Sp-19; *27 Pułk Piechoty...*, s. 27; *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 20276; Księga zgonów parafii pw. Nawiedzenia NMP w Wieluniu, nr aktu 117 z 1921 r.

Feliks MYŚLIWIEC, s. Jana i Marianny z Biesiów, ur. 26 V 1893 r. we wsi Ludwina. Od 5 III 1917 r. należał do POW. W listopadzie 1918 r. rozbrajał Niemców. Wstąpił na ochotnika do 27 pp. Był żołnierzem 7 kompanii w 2 batalionie. Walczył z Ukraińcami i bolszewikami. Szczególnie odznaczył się podczas walk z 1 Konną Armią Budionnego. Poległ 30 VI 1920 r. na szosie pomiędzy Antonówką a Wołodarką (nad Słuczą), podawana jest również miejscowość Suszczany, kiedy strzelał w pozycji stojącej podczas szarży nieprzyjaciela. Posiadał stopień starszego szeregowego. Rodziny nie założył. Odznaczony pośmiertnie Krzyżem Virtuti Militari 5 kl. nr 1464.

Bibliografia: CAW, VM 48–3938; *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 26783; G. Ł u k o m s k i, *Myśliwiec Feliks*, [w:] *Kawalerowie...*, s. 103.

Jacek (Jacenty) TOMASZEWSKI, ur. 18 X 1895 r. w Uniejowie, mieszkał w Praszce. Żołnierz Legionów Polskich, peowiak. Aktywny członek praskowskiego Koła Śpiewaczego Młodzieży Męskiej „Lutnia”. Komendant POW w Praszce, ps. „Sław”. Żołnierz wojny bolszewickiej. Oficer zawodowy. Początkowo służył w Osowcu. W 1929 r. kpt., dowódca 3 kompanii w I baonie

27 pp. Później w stopniu mjr (awans 19 III 1939 r.) w Korpusie Ochrony Pogranicza, brygada „Polesie”. Był dowódcą batalionu „Dawidgródek”, w powiecie stolińskim, województwie poleskim. Ranny 29 września w Szacku na Wołyniu w walce z Armią Czerwoną. Wzięty do niewoli. Zamordowany przez żołnierzy rosyjskich jeszcze na miejscu potyczki. Pochowany na cmentarzu w Szacku. Na grobowcu rodzinnym w Częstochowie (cmentarz Kule) znajduje się tablica, na której umieszczono symboliczną inskrypcję poświęconą J. Tomaszewskiemu. Żonaty z Marią Zgorzelską, 1 córka. Za wojnę bolszewicką odznaczony Krzyżem *Virtuti Militari* 5 klasy.

Bibliografia: J. Sę t o w s k i, *Cmentarz Kule w Częstochowie...*, s. 312; *Księga pochowanych żołnierzy polskich poległych w II wojnie światowej*, t. I, *Żołnierze września N-Z*, Pruszków 1993, s. 379.

Marcin Marian WIELGOSZ, s. Macieja i Franciszki z Dolatów, ur. 25 X 1894 r. w Szelejewie, pow. koźmiński. W 1910 r. ukończył w Berlinie 4 klasy gimnazjum. Wraz z wybuchem wojny zmobilizowany do niemieckiego wojska. Wcielony do 6 pułku grenadierów w Poznaniu. Ranny w 8 III 1915 r. pod Skierniewicami. Po wyjściu ze szpitala, w stopniu sierżanta, wysłany na front zachodni. W 1918 r. ucieka z wojska niemieckiego i przedostaje się do Francji, gdzie zostaje żołnierzem Armii Polskiej gen. Józefa Hallera. Po powrocie do kraju ochotniczo wstępuje do 27 pp i bierze udział w walkach na froncie wschodnim. Osiadł w Wieluniu, gdzie prowadził działalność handlową. Zaangażowany w powstanie i rozwój wieluńskiego gniazda Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” oraz jego wiceprezes. Dwukrotnie wybierany do Rady Miejskiej w Wieluniu. Po II wojnie światowej pracował m.in. na stanowisku inspektora surowcowego w Cukrowni „Wieluń”. Żonaty dwukrotnie: z Marią Pawłowską i Heleną Robakowską; 5 dzieci. Zmarł 2 VIII 1976 r., pochowany na cmentarzu w Wieluniu. Odznaczony: Krzyżem *Virtuti Militari* nr 1265, Medalem Niepodległości, Odznaką „Miecze Hallerowskie”.

Bibliografia: CAW, sygn. MN 5 VIII 1937; informacje od Bożeny Wielgosz (córki) z Wielunia.

ANEKS nr 2**Wykaz żołnierzy z Wieluńskiego związanych z 27 Pułkiem Piechoty odznaczonych za wojnę polsko-bolszewicką Krzyżem Walecznych**

Nr	Nazwisko i imię	Stopień wojskowy	Rok urodzenia	Miejsce urodzenia lub zamieszkania
1.	Bakalarczyk Michał	.	1900	Strojec
2.	Burzyński Walenty	.	1899	Wichernik
3.	Czerkaski Kazimierz	kapral	1899	Ostrówek gm. Galewice
4.	Hącia Jan	.	1899	Wieruszów
5.	Jurczyński Piotr	st. szeregowy	1894	Praszka
6.	Juszczak Feliks	st. szeregowy	1894	Kowale
7.	Kamiński Roman	.	1902	Lipnik
8.	Kapral Walenty	kapral	1901	Czastary
9.	Konfederak Wincenty	sierzant	1896	Kowale
10.	Kramarczyk Jan	st. szeregowy	1897	Osiek
11.	Krykwiński Antoni	kapral	1897	Kadłub
12.	Kuliberda Piotr	plutonowy	1894	Kowale
13.	Ładziński Ludwik	podporucznik	1896	Wieluń
14.	Magott Roman	szeregowy	1897	Wieruszów
15.	Majtyka Ludwik	.	1891	Skomlin
16.	Moch Piotr	st. szeregowy	1896	Wieruszów
17.	Myszorek Stefan	plutonowy	1896	Gwizdałki
18.	Orłowski Władysław	st. szeregowy	1900	Słupsko
19.	Parnowski Tadeusz	podchorąży	1894	Wieluń
20.	Pilarski Ignacy	.	1900	Łubnice
21.	Sawel Władysław	st. szeregowy	1899	Chobanin
22.	Sygulski Lucjan	kapral	1897	Łódź/Wieluń
23.	Sykuła Józef	.	1900	Biała
24.	Szatkowski Józef	st. szeregowy	1898	Wieluń
25.	Świsulski Ignacy	szeregowy	.	Bolesławiec
26.	Tomaszczyk Michał	.	1897	Tyble
27.	Tylkowski Stefan	kapral	1900	Bolesławiec
28.	Żółtaszek Jan	plutonowy	1897	Skomlin

Źródło: MZW, *Teki Wilczyńskiego*, teka nr 1, sygn. MZW-Sp-19; *27 Pułk Piechoty...*, s. 27.

ANEKS nr 3**Wykaz żołnierzy 27 Pułku Piechoty pochodzących z powiatu wieluńskiego, którzy polegli w walce, zaginęli, zmarli z powodu ran lub chorób.**

1. BEDNAREK Feliks z Chobanina, ur. 1899 r., s. Franciszka i Marii, szeregowy, poległ 18 VIII 1920 r. w Klesztowie pow. chełmski.
2. BEDNIK Jan z Lututowa, ur. 1892 r., s. Jana i Franciszki, plutonowy, zmarł z powodu choroby 5 VI 1919 r. w Częstochowie.
3. BIAŁAS Stanisław z Praszki, ur. 1902 r., s. Józefa i Marianny, szeregowy, zaginął 1 VIII 1920 r.
4. BIELA Wincenty z Walichnów, ur. 1898 r., s. Juliana i Julianny, szeregowy, utonął 23 V 1920 r. w rz. Guboczek lub Tyboczek.
5. BIERMUSZKA Józef z Wichernika, ur. 1900 r., s. Antoniego i Marii, szeregowy, zaginął.
6. BOBROWSKI Mikołaj z Gaszyna, ur. 1898 r., s. Wawrzyńca i Marii, szeregowy, poległ 4 VI 1920 r. pod Antonówką.
7. BORGUL Antoni z Dietrzniak, ur. 1901 r., s. Jana i Antoniny, szeregowy, zginął w czerwcu 1920 r.
8. BRAŚ Ignacy z Wichernika, ur. 1899 r., s. Franciszka i Pelagii, szeregowy, zaginął.
9. BRAŚ Wincenty z Mokrska, ur. 1898 r., s. Piotra i Marianny, szeregowy, zmarł z powodu choroby 12 IX 1920 r. w Częstochowie.
10. BRZĄKAŁA Józef z Chotynina, ur. 1901 r., s. Franciszka i Marii, szeregowy, zmarł z powodu choroby 25 II 1919 r.
11. CHADRYŚ Jan z Dietrzniak, ur. 1902 r., szeregowy, zmarł z powodu choroby 4 VIII 1920 r. w Częstochowie.
12. CHMIELEWSKI Franciszek z Wielunia, ur. 1900 r., s. Józefa i Józefy, szeregowy, zmarł z powodu choroby 27 VI 1920 r. w Kowlu.
13. CHUDY Jan z Emanueliny, ur. 1897 r., s. Józefa i Józefy, szeregowy, zaginął.
14. CZYŻ Wincenty z Aleksandrowa, ur. 1895 r., s. Franciszka, szeregowy, zmarł z powodu choroby 10 V 1920 r. w szpitalu wojskowym w Dziedzicach.
15. DRAB Antoni z Drabów, ur. 1902 r., s. Andrzeja i Józefy, szeregowy, zmarł wskutek wypadku 16 XII 1920 r. w Rudni Łęczyńskiej.
16. DRZEWIŃSKI Tomasz ze Smug k. Wróblewa, ur. 1897 r., s. Jakuba i Marii, szeregowy, ciężko ranny w czasie ostrzału Wieruszowa prowadzonego przez Niemców 29 IV 1919 r., zmarł w wieluńskim szpitalu.
17. FALIS Wojciech ze Stawu, ur. 1895 r., kapral, zmarł z powodu choroby 17 II 1920 r. w szpitalu wojskowym w Dziedzicach.

18. FELUSIAK Stanisław z Sokolnik, ur. 1898 r., s. Jana i Karoliny, szeregowy, zaginał.
19. GAJDA Aron z Chorzewa, ur. 1899 r., s. Herszlika i Frajdli, szeregowy, zmarł z powodu choroby 9 II 1920 r. w Częstochowie.
20. GAWLIK Tomasz z Chotynina, ur. 1895 r., s. Jana i Zofii, szeregowy, zmarł z powodu choroby 20 VIII 1920 r. w szpitalu wojskowym w Zamościu.
21. GLAPA Bartłomiej (Jan) z Radostowa, ur. 1900 r., s. Franciszka i Balbiny, szeregowy, poległ 13 VIII 1920 r. w Ignacowie.
22. GODOROWSKI Jan Henryk z Wielunia, ur. 1902 r. w Warszawie, s. Stanisława i Marii, starszy szeregowy 227 pp, zmarł z powodu rany 14 IX 1920 r. pod Obłapami koło Kowla.
23. GOLEC Józef z Wielunia, ur. 1898 r., s. Józefa i Marianny, zmarł z powodu choroby 11 I 1920 r. w Wieluniu.
24. GOŃDA Piotr z Pątnowa, ur. 1901 r., s. Piotra i Marianny, szeregowy, zaginał.
25. GORYCZKA Piotr z Galewic, ur. 1902 r., s. Walentego i Marii, szeregowy, zmarł z powodu choroby 16 XII 1920 r.
26. GÓRNIK Antoni z Lisowic, ur. 1899 r., s. Antoniego i Franciszki, szeregowy, zmarł z powodu choroby 14 VIII 1920 r. we Lwowie.
27. GRAJNERT Władysław z Kiku, ur. 1901 r., s. Tomasza i Elżbiety, szeregowy, zaginał.
28. GRONDYS Jan z Kadłuba, ur. 1898 r., s. Antoniego i Marianny, szeregowy, poległ 5 VII 1920 r. w Suszczanach.
29. HADRYŚ Jan z Dietrzykowic, ur. 1902 r., s. Tomasza i Agnieszki, szeregowy, poległ 21 (31) V 1920 r. pod Skwirą.
30. HOWIS Franciszek z Młyniska, ur. 1897 r., s. Andrzeja i Zofii, szeregowy, zaginał.
31. IDASIAK Franciszek ze Skomlina, ur. 1898 r., s. Piotra i Agnieszki, szeregowy, zaginał.
32. JAGUŚ Franciszek z Tybli, ur. 1897 r., s. Józefa i Marianny, szeregowy, zaginał.
33. JAKUBOWSKI Franciszek ze Skomlina, ur. 1900 r., s. Stanisława i Władysławy, szeregowy, zaginał.
34. JASINIAK Piotr z Bolesławca, ur. 1900 r., syn Franciszka i Julianny, szeregowy, zaginał.
35. JURCZYŃSKI Stanisław z Pątnowa, ur. 1898 r., s. Walentego i Antoniny, szeregowy, zaginał.
36. KABAŁA Aleksander z Załęcza Wielkiego, ur. 1900 r., s. Piotra i Katarzyny, szeregowy, zaginał.

37. KAŁUŻA Jan, ur. 1892 r., szeregowy, poległ 28 VIII 1920 r. pod Skryhiczy-nem.
38. KAŁWAK Tomasz z Sadowca, ur. 1900 r., s. Stanisława i Marianny, szeregowy, zginął.
39. KANIA Aleksander z Krajanki, ur. 1901 r., s. Walentego i Marii, szeregowy, zginął.
40. KARCZMARCZYK (KARCZMAREK) Józef z Kraszkowic, ur. 1896 r., s. Jana i Józefy, szeregowy, poległ 30 VII 1920 r. pod Smolarnem.
41. KIK Czesław z Wielunia, ur. 1902 r., s. Józefa i Józefy, szeregowy, zmarł z powodu choroby 28 IX 1920 r. w Częstochowie.
42. KOJ Franciszek z Pieczysk, ur. 1898 r., syn Wilhelma i Agnieszki, szeregowy, poległ 1 VI 1920 r. pod Tatarynówką.
43. KOŁODZIEJ Piotr z Kamionki, ur. 1901 r., s. Jana i Antoniny, szeregowy, zmarł w wyniku ran 15 VIII 1920 r. we Lwowie lub 25 VIII 1920 r. w Tarnowie.
44. KONSTANTY Jan z Kraszkowic, ur. 1896 r., szeregowy, zmarł z powodu choroby 3 II 1920 r. w Bielsku.
45. KOPCZYŃSKI Ignacy z Chorzewa, ur. 1901 r., s. Antoniego i Teofili, szeregowy, zginął.
46. KOPYDŁOWSKI Majer z Wierszowa, ur. 1896, s. Abrama Icka i Chany, szeregowy, poległ 19 VIII 1920 r. w Andrzejowie.
47. KOWAL Józef z Parcic, ur. 1901, syn Marcina i Franciszki, szeregowy, zginął.
48. KOWALIŃSKI Jakub z Wierzchlasu, ur. 1900 r., s. Marcina i Elżbiety, szeregowy, poległ 7 VIII 1920 r. w Turce pow. chełmski.
49. KREJ Antoni z Sieńca, ur. 1899 r., s. Józefa i Jadwigi, szeregowy, poległ 25 VI 1920 r. w Brzeżanach.
50. KRZEMIŃSKI Józef z Rosochów, ur. 1900 r., s. Wincentego i Marii, szeregowy, zginął.
51. KULESZA Stanisław z Kadłuba, ur. 1898 r., s. Mateusza i Zofii, plutonowy, poległ 21 VII 1920 r. pod Czartoryskiem lub 24 VII 1920 r. pod Nowosiólkami.
52. KULIBERDA Wojciech z Kowali, ur. 1895 r., s. Wojciecha i Wiktorii, kapral, poległ 18 VIII 1920 r. w Kajetanówce.
53. KUŚMIEREK (KUŚMIREK) Wawrzyniec z Mierzyc, ur. 1892 r., s. Jakuba i Michaliny, szeregowy, poległ 15 VI 1920 r. pod Wydyborem.
54. LACHOWSKI Leopold z Mokrska, ur. 1897 r., s. Józefa i Franciszki, plutonowy, zmarł z powodu choroby 16 III 1921 r. w Kowlu.

55. LANGIEWICZ Aleksander z Praszki, ur. 1900 r., s. Aleksandra i Joanny, szeregowy, poległ 4 VI 1919 r. w Krupcach.
56. LEŚNIAK Antoni z Marchewek, ur. 1898 r., s. Antoniego i Anastazji, szeregowy, poległ w kwietniu 1920 r. pod Żytomierzem.
57. LEŚNIAK Jan z Chorzewa, ur. 1901 r., s. Jana i Anny, szeregowy, zaginął.
58. ŁUCZAK Antoni z Kiełczygłówka, ur. 1900 r., s. Piotra i Jadwigi, szeregowy, zaginął.
59. MACIEJEWSKI Józef z Kraszkowic, ur. 1900 r., s. Franciszka i Jadwigi, szeregowy, zmarł z powodu choroby 17 II 1920 r. w Częstochowie.
60. MACIOŁEK Michał z Raciszyna, ur. 1895 r., s. Jakuba i Józefy, szeregowy, zmarł z powodu choroby 7 VIII 1920 r. w Częstochowie.
61. MAŁASIEWICZ Franciszek z Chróścina, ur. 1898 r., s. Władysława i Zofii, kapral, poległ 5 VII 1920 r. w Jarowie nad Uborcią.
62. MAŁYSIAK Antoni z Czastar, ur. 1900 r., s. Józefa i Anastazji, szeregowy, zmarł z powodu choroby 13 II 1920 r. w Częstochowie.
63. MIERZWA Piotr z Aleksandrowa, ur. 1901 r., s. Antoniego i Rozalii, szeregowy, zaginął.
64. MIŚ Piotr z Brzozy, ur. 1897 r., s. Anny, szeregowy, poległ 15 VI 1920 r. pod Wydyborem.
65. MIZERA Maciej z Kuli, ur. 1897 r., s. Andrzeja i Marii, szeregowy, poległ 1 VI 1920 r. w Katarzynówce.
66. MOLSKI Stefan z Wygiełdowa, ur. 1899 r., s. Michała i Julianny, szeregowy, zaginął.
67. MRÓWKA Antoni z Wieruszowa, ur. 1898 r., s. Szczepana i Bronisławy, starszy szeregowy, zmarł w wyniku wypadku 12 IV 1919 r. w Częstochowie.
68. MUSIAŁ Jan z Masłowic, ur. 1900 r., s. Józefa i Katarzyny, plutonowy, poległ 29 VII 1920 r. w Powursku na Wołyniu.
69. MYŚLIWIEC Feliks z Łubnic, ur. 1893 r., s. Jana i Marii, starszy szeregowy, poległ 30 VI 1920 r. pod Antonówką lub w Suszczanach.
70. NALEPA Stanisław z Przyworów, ur. 1900 r., s. Walentego i Anastazji, szeregowy, poległ 30 VIII 1920 r. w Skryhiczynie.
71. NIEMCZYŃSKI Aleksander (Józef) z Jodłowca, ur. 1901 r., s. Michała i Tekli, szeregowy, poległ 21 VII 1920 r. pod Czartoryskiem.
72. NOWAK Wojciech z Gaszyna, ur. 1898 r., s. Rocha i Antoniny, szeregowy, poległ 3 IX 1920 r. w Malczy (Terenicy) nad Bugiem.
73. OCHĘDZAN Ignacy z Parcic, ur. 1897 r., s. Jana i Wiktorii, plutonowy, poległ 21 VI 1920 r. w Rudni Ozierańskiej pow. Owruć.

74. OKWIEKA Stanisław ze Skomlina, ur. 1899 r., s. Pawła i Zofii, szeregowy, zaginął.
75. OLEJNIK Piotr z Chróścina, ur. 1901 r., s. Mikołaja i Katarzyny, szeregowy, zaginął.
76. ORATOR Michał z Żytłowa, ur. 1900 r., s. Wawrzyńca i Wiktorii, szeregowy, zaginął.
77. OWCZAREK Walenty z Praszki, plutonowy, poległ w 1919 r. (brak dokładnej daty i miejsca).
78. PACHOLAK Walenty z Mokrska, ur. 1894 r., s. Stanisława i Ludwiki, szeregowy, zmarł z powodu choroby 12 VIII 1920 r. w Kielcach.
79. PARZYBYT Jan z Radostowa, ur. 1900 r., s. Wojciecha i Marianny, szeregowy, odszedł na front, zaginął 19 IV 1920 r.
80. PATYK Franciszek z Woli Rudlickiej, ur. 1900 r., s. Stanisława i Ewy, kapral, zmarł z powodu choroby 16 IX 1920 r. w Łodzi.
81. PAWLAK Antoni z Komornik, ur. 1900 r., s. Józefa i Elżbiety, szeregowy, zaginął, odszedł na front 19 IV 1920 r.
82. PĘCHERSKI Piotr z Kałuż, ur. 1901 r., s. Jana i Konstancji, szeregowy, zaginął.
83. PĘDZWIATR Władysław z Gliny, ur. 1901 r., s. Mateusza i Ewy, szeregowy, zaginął.
84. PIECHOTA Andrzej z Ostrówka, ur. 1895 r., s. Franciszka i Elżbiety, kapral, poległ 15 VI 1920 r. pod Torczynem.
85. PINDOR Stanisław z Sokolnik, ur. 1901 r., s. Piotra i Antoniny, szeregowy, zaginął.
86. PLUHCZYŃSKI (?) Piotr z Lututowa, ur. 1899 r., szeregowy, zmarł z powodu choroby 23 VIII 1920 r. w szpitalu w Sosnowcu.
87. PŁOCKI Feliks z Wieruszowa, ur. 1898 r., s. Piotra i Marianny, szeregowy, poległ 8 VIII 1920 r. w Turce pow. chełmski lub Dorohusku.
88. PŁONKA Jan z Wróblewa, ur. 1892 r., s. Stanisława i Julianny, szeregowy, zaginął.
89. POLEWIAK Stanisław z Rudlic, ur. 1900 r., s. Marcina i Julianny, szeregowy, zaginął.
90. PRZYBYŁ Antoni z Jeleni, ur. 1899 r., szeregowy, zmarł z powodu choroby 20 III 1920 r. w Częstochowie.
91. RYBKA Tomasz z Mieleszyna, ur. 1899 r., s. Macieja i Marianny, szeregowy, zaginął.
92. SAŁATA Ludwik ze Strojca, ur. 1893 r., s. Tomasza i Antoniny, szeregowy, poległ 15 VI 1920 r. nad Skwirą lub 4 VII 1920 r. pod Antonówką.

93. SŁOWIK Edward z Mokrska, ur. 1896 r., s. Tomasza i Franciszki, szeregowy, zmarł wskutek wypadku 20 lub 23 III 1919 r. w Częstochowie.
94. STANISŁAWIAK Andrzej z Widoradza, ur. 1901 r., s. Jana i Józefy, szeregowy, zginął w 1920 r. pod Żytomierzem.
95. STARCZEWSKI Ignacy z Woli Rudlickiej, ur. 1899 r., szeregowy, zmarł z powodu choroby 1 V 1920 r. w Lublinie.
96. STASIŃSKI Franciszek z Rosoch, ur. 1897 r., s. Stanisława i Jadwigi, szeregowy, zmarł z powodu choroby 11 VI 1919 r. w Wieluniu.
97. STRASZAK Józef z Wróblewa, ur. 1900 r., s. Marcina i Marianny, szeregowy, zmarł z powodu choroby 7 III 1920 r. w Częstochowie.
98. STRZELCZYK Stefan z Bolesławca, ur. 1891 r., s. Szymona i Marianny, szeregowy, zmarł z powodu choroby 26 X 1920 r. w Częstochowie.
99. SYGULSKI Lucjan z Wielunia, ur. 1897 r. w Łodzi, s. Błażeja i Józefy z Błażejewskich, kapral 5 kompanii II batalionu, zmarł 31 I 1921 r. w szpitalu polowym nr 506 w Sarnach.
100. SZALA Józef z Mielcuchów lub Kuźnicy Grabowskiej, ur. 1898 r., s. Andrzeja i Marii, szeregowy, poległ 31 V 1920 r. pod Białą Cerkwią.
101. SZCZECIŃSKI Stanisław z Chojen, ur. 1896 r., s. Kacpra i Józefy, szeregowy, zmarł z powodu choroby 31 VII 1920 r. w szpitalu w Krakowie.
102. SZCZEPANIAK Grzegorz z Naramic, ur. 1897 r., s. Grzegorza i Julianny, plutonowy, poległ 25 VI 1920 r. w Ozieranach.
103. SZCZERBAK Stefan z Komornik, ur. 1901 r., s. Piotra i Marianny, szeregowy, zginął.
104. ŚMIAŁEK Antoni z Rudy, ur. 1901 r., s. Jana i Marianny, szeregowy, zginął.
105. ŚWIĄTEK Melchior z Bobrownik, ur. 1901 r., s. Walentego i Józefy, szeregowy, zginął pod Kijowem.
106. TABAKA Antoni z Kowali, ur. 1897 r., s. Jakuba i Agnieszki, kapral, zmarł z powodu choroby 21 II 1920 r. w Częstochowie.
107. WANAT Józef z Ożegowa, ur. 1901 r., s. Adama i Jadwigi, szeregowy, zmarł z powodu choroby 5 II 1920 r. w Częstochowie.
108. WIECZOREK Franciszek z Wichernika, ur. 1900 r., s. Józefa i Józefy, szeregowy, zmarł z powodu choroby 13 II 1920 r. w Częstochowie.
109. WIECZOREK Piotr z Ożarowa, ur. 1899 r. w Ganie, s. Piotra i Marianny, szeregowy, zmarł z powodu choroby 14 VI 1920 r. w szpitalu polowym nr 604.
110. WIERZBA Franciszek z Nalepy, ur. 1901 r., s. Marianny, szeregowy, zginął.

111. WŁODARCZYK Franciszek z Czastar, ur. 1901 r., s. Jana i Zofii, szeregowy, zmarł z powodu choroby 10 IV 1920 r. w Częstochowie.
112. WOJTYNA (WOJDYŁA) Antoni z Wierzchlasu, ur. 1895 r., s. Andrzeja i Walentyny, szeregowy, zmarł z powodu choroby 5 IX 1920 r. w Częstochowie.
113. WOSZCZYK Wojciech ze Strojca, ur. 1901 r., s. Walentego i Anny, szeregowy, zmarł z powodu choroby 19 X 1920 r. w Kielcach.
114. WRÓBLEWSKI Stefan z Jeleni, ur. 1900 r., s. Ludwika i Stanisławy, szeregowy, zginął.
115. WYDRA Władysław z Młyniska, ur. 1897 r., s. Antoniego i Marii, starszy szeregowy, zmarł z powodu choroby 30 VI lub VII 1920 r. w Piotrkowie.
116. WYKROTA Stanisław z Bolesławca, ur. 1901 r., s. Józefa i Antoniny, szeregowy, zginął.
117. WYPCHŁO Jan z Mokrska, ur. 1901 r., s. Józefa i Katarzyny, szeregowy, zginął.
118. ZADWORNY Stanisław (Feliks) z Komornik, ur. 1898 r., s. Andrzeja i Józefy, st. szeregowy, poległ 25 VI 1920 r. w Ozieranach.
119. ZAKRĘTA Józef z Naramic, ur. 1898 r., s. Jakuba i Marianny, szeregowy, prawdopodobnie poległ pod Żytomierzem.
120. ZAWADA Stanisław ze Skomlina, ur. 1899 r., s. Stanisława i Katarzyny, szeregowy, zmarł wskutek ran 16 VII 1920 r. w Bielsku.
121. ŻELAZNY Franciszek z Olewina, ur. 1896 r., s. Mikołaja i Zofii, szeregowy, poległ 25 VI 1920 r. w Ozieranach.

Bibliografia: *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 1–47055; MZW, *Teki Wilczyńskiego*, teka nr 1, sygn. MZW-Sp-19; T. N o w i c k i, *Zarys historii wojennej...*, s. 25–26; *27 Pułk Piechoty...*, s. 26; J. K s i ą ż e k, *W Polsce Odrodzonej (1918–1939)*, [w:] *Monografia Gminy Mokrsko*, pod red. T. Olejnika, Wieluń 2004, s. 275–278; informacje zebrane przez autora.

ANEKS nr 4

Wykaz oficerów związanych z powiatem wieluńskim oraz 27 Pułkiem Piechoty zamordowanych przez Rosjan w 1940 r.

1. Ppor. rez. piechoty Marian Tomisław BADEŃSKI, s. Tomasza i Eufemii z Morawskich, ur. 5 IX 1912 r. w Rychwale, pow. koniński. Absolwent Gimnazjum Męskiego im. Tadeusza Kościuszki w Wieluniu. Ukończył Dywizyjny Kurs Podchorążych Rezerwy Piechoty w 27 pp. Osadzony w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.

2. Ppor. rez. piechoty Marian Stanisław BARANOWSKI, s. Józefa i Mariany z Polowych, ur. 7 V 1912 r. w Naramicach. Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Lesznie. Ukończył Dywizyjny Kurs Podchorążych Rezerwy Piechoty w 27 pp. Pracował w Szkole Powszechnej w Ożegowie. Osadzony w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.
3. Ppor. rez. piechoty Leon BEDNAREK, s. Józefa i Rozalii z Rudników, ur. 4 XI 1912 r. w Chobaninie. Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Ostrzeszowie. Ukończył Dywizyjny Kurs Podchorążych Rezerwy w 27 pp. Pracował w Szkole Powszechnej w Trauguttówce, pow. Sarny, na Wołyniu. Osadzony w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.
4. Ppor. rez. piechoty Antoni GÓRECKI, s. Mateusza i Marianny z Krzyżaniaków, ur. 1 V 1909 r. w Ciężeniu, pow. słupecki. Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Słupcy. Oficer rezerwy 27 pp. Nauczyciel Szkoły Powszechnej w Kuźnicy Grabowskiej. Osadzony w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.
5. Ppor. rez. sanitarny Mieczysław KOZANKIEWICZ, s. Antoniego i Teodory z Parnowskich, ur. 11 XI 1889 r. w Wieluniu. Członek POW, w czasie wojny bolszewickiej dowódca pułkowej kolumny sanitarnej przy 27 pp. Osadzony w Starobielsku, zamordowany w Charkowie.
6. Ppor. rez. piechoty Kazimierz LEWIŃSKI, s. Konstantego i Julianny z Menclów, ur. 21 II 1911 r. w Sokolnikach. Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Rawiczu. Nauczyciel Szkoły Powszechnej w Mielcuchach. W kampanii wrześniowej dowódca plutonu strzeleckiego w 27 pp. Uwięziony w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.
7. Ppor. rez. piechoty Walenty NOGA, s. Antoniego i Franciszki z Meroniów, ur. 4 II 1914 r. w Kowalach. Absolwent Gimnazjum w Kępnie. Ukończył Dywizyjny Kurs Podchorążych Rezerwy Piechoty w 27 pp. Studiował inżynierię wodną. Osadzony w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.
8. Ppor. rez. piechoty Jan RAKOWSKI, s. Franciszka i Józefy z Józwiaków, ur. 27 V 1910 r. w Besku Starym, pow. łączycki. Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Łęczycy. Kierownik Szkoły Powszechnej w Kuźnicy Grabowskiej. W kampanii wrześniowej walczył w 27 pp. Osadzony w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.
9. Ppor. rez. piechoty Józef RATAJEK, nauczyciel Szkoły Powszechnej w Parcicach i następnie w Cieciułowie, osadzony w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.

10. Kpt. Stefan Teodor SARNOWSKI, s. Ludwika i Stefanii z Kapellów, ur. 14 IX 1899 r. w Kaliszu. Absolwent 8-klasowej Szkoły Realnej im. Tadeusza Kościuszki w Wieluniu. Peowiak, w czasie wojny bolszewickiej żołnierz 27 pp. W 1939 r. osadzony w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.
11. Ppor. rez. piechoty Edward Franciszek SPYCHAŁA, s. Łukasza i Marii, ur. 10 VIII 1910 r. w Bremie. Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Lesznie. Ukończył Dywizyjny Kurs Podchorążych Rezerwy Piechoty w 27 pp. Nauczyciel Szkoły Powszechnej w Skrzynnie i Krajance. W 1939 r. walczył w szeregach Batalionu Obrony Narodowej „Wieluń”. Osadzony w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.
12. Ppor. rez. Jan Karol SZUKALSKI, s. Ignacego i Marianny z Kowalskich, ur. 25 VI 1906 r. w Luboli, pow. turecki. Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Zduńskiej Woli. Kierownik Szkoły Powszechnej w Łagiewnikach. W 1939 r. żołnierz 27 pp. Osadzony w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.
13. Ppor. rez. Antoni WAWRZYNIAK, s. Tomasza i Katarzyny ze Ślusarków, ur. 13 I 1909 r. w Raduczycach. Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Krotoszynie. Nauczyciel Szkoły Powszechnej w Chorzewie. W 1939 r. żołnierz 27 pp. Osadzony w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.
14. Ppor. rez. Bolesław WŁODARCZYK, s. Józefa i Leokadii z Balcerowskich, ur. 2 IV 1906 r. w Wieluniu. Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Suwałkach. Kierownik Szkoły Powszechnej w Wierzbii. W 1939 r. żołnierz 27 pp. Osadzony w Starobielsku, zamordowany w Charkowie.
15. Ppor. rez. Józef ZIEMSKI, s. Benedykta i Marianny z Miturskich, ur. 8 II 1911 r. w Zalesiu, pow. kozienicki. Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Ursynowie. Nauczyciel w Szkole Powszechnej w Wójcinie, a następnie w Żytńowie. W 1939 r. żołnierz 27 pp. Osadzony w Kozielsku, zamordowany w Katyniu.

Bibliografia: L. Ma sta l s k i, *Oficerowie częstochowskiej 7 Dywizji...*, s. 53–89; *100 lat historii, 100 lat tradycji. Z dziejów Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Wieluniu 1906-2006*, Wieluń 2006, s. 176-177.